

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

ธรรมทิพย์บรรเลง ๒

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

ธรรมทิพย์บรรเลง ๒
วันจันทร์ที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๐
ณ สโมสรทหารบก กรุงเทพมหานคร

เป็นอีกครั้งหนึ่งที่มีโอกาสได้พบสมาชิกชมรมบ้านร่มมะ และผู้สนใจที่จะได้
เข้าใจพระธรรมวินัย คงไม่ลืมทุกคำที่ได้ฟังว่า ยากที่จะเข้าใจได้ แต่ไม่พ้น
ความสามารถที่จะค่อย ๆ ไตร่ตรอง จนกระทั่งเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง ขณะนี้
กำลังเห็นเป็นธรรม แค้นล้มบ่อย ๆ กำลังได้ยินเดี๋ยวนี้เองก็เป็นธรรม แต่ยากแสนยาก
ที่จะเข้าใจว่า ธรรมอะไรในขณะนี้ที่กำลังได้ยิน ขณะนั้นต้องมีเสียงเป็นอย่างหนึ่ง และ
ก็มีได้ยินอีกอย่างหนึ่ง แล้วเราอยู่ที่ไหน

เพราะฉะนั้น การฟังธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อละความสำคัญว่า มีสิ่ง
หนึ่งสิ่งใดที่เที่ยง ยั่งยืน เพราะกว่าที่เราจะรู้ว่า มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกิดไม่ยั่งยืนก็ต่อเมื่อ
คนเกิดและคนตาย ตายเมื่อไรไม่ยั่งยืนเมื่อนั้น แต่ตามความเป็นจริง กำลังตายอยู่ทุก
ขณะ แต่ว่าไม่เคยรู้เลย เพราะฉะนั้น ถ้าเทียบปัญญาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับผู้ที่
ไม่เคยฟังพระธรรมเลย ห่างไกลกันเท่าไร ทุกคำของพระองค์เป็นสัจจะวาจา ความ
จริงถึงที่สุดซึ่งใครก็เปลี่ยนแปลงไม่ได้ว่า ขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏให้เห็นกำลังมี และ
สิ่งนั้นต้องเกิดขึ้น แค้นนี้ วันหนึ่ง ๆ ไม่เคยคิดเลย เพลิดเพลินไปกับสิ่งที่ปรากฏ เมื่อไร
จะเข้าใจถูกต้องว่า ไม่ว่าจะพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตาสักเท่าไร เพียงแค่หลับตา สิ่ง
นั้นก็ไม่มี แต่ความจริงเร็วกว่านั้นมาก เพราะขณะที่กำลังลืมตา ยังไม่ได้หลับตา
สภาพธรรมก็เกิดดับสลับต่อนับไม่ถ้วน

ธรรมไม่ใช่ใครจะคิดเอง แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความเคารพในผู้ที่กล่าวความจริง ซึ่ง
เป็นความจริงที่ไม่มีใครจะเปลี่ยนแปลงได้เลยถึงที่สุด ไม่ว่าจะเป็นนักวิทยาศาสตร์
หรือนักคิด หรือใครก็ตาม จะคิดอย่างไรก็ไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่กำลังมีในขณะนี้
ตามปกติได้ ด้วยเหตุนี้ธรรมมีอยู่ตลอดเวลา ไม่รู้ตลอดเวลา จนกว่าจะได้ฟัง และเริ่ม
รู้ เริ่มเข้าใจทีละเล็กทีละน้อย ผู้ที่มีความมั่นคงในคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้ว่า คำ
นี้ยากที่ใครจะเข้าใจได้ถึงที่สุด ขณะนี้เห็นกำลังเกิดและกดับ ใครจะสามารถรู้ได้ แต่

เมื่อสิ่งนี้มีจริง ๆ เปลี่ยนไม่ได้เลย ก็ทำให้คนที่มีความศรัทธา มีจิตที่ผ่องใสรู้ว่า อะไรรู้ถูกอะไรผิด อะไรจริง อะไรเท็จ สามารถที่จะติดตามรู้ได้ว่า สิ่งนี้สามารถพิสูจน์ให้รู้จริงแบบนี้ได้ โดยผู้ที่ทรงตรัสรู้แล้วนั่นเอง เป็นผู้ที่ได้ทรงตรัสรู้ก่อนคนอื่น เมื่อทรงตรัสรู้แล้ว ก็ทรงแสดงความเป็นจริงให้คนอื่นได้รู้ตามด้วย แต่ละคำ ๔๕ พรรษา เป็นคำที่คนที่ไม่เข้าใจธรรมอ่านแล้วเข้าใจผิด คิดว่าเป็นเรา คิดว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนให้เราทำอย่างนั้น สอนให้เราคิดอย่างนี้ แต่ไม่รู้ ว่า แต่ละคำทำให้เกิดสิ่งที่ไม่เคยมีในสังสารวัฏ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง ที่เป็นปัญญา ที่สามารถเริ่มรู้ได้ว่าเดี๋ยวนี้ไม่มีอะไร ถ้าไม่มีอะไรเกิดขึ้น เพราะเหตุว่ามีสภาพธรรมที่เกิดดับนับไม่ถ้วนจริง ๆ ไม่รู้เลยว่าเร็วแค่ไหน กว่า จะปรากฏเป็นคน เป็นโต๊ะ เป็นดอกไม้ เป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด สภาพธรรมแต่ละหนึ่ง ซึ่งละเอียดยิ่ง เกิดขึ้นและดับไปตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลง และทำให้เกิดขึ้นได้

เพราะฉะนั้น ต้องฟังด้วยความเคารพ อีกนานกว่าปัญญา ความเห็นที่ถูกต้อง ในสิ่งที่มีเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้และทรงแสดง จะค่อย ๆ มีความเข้าใจขึ้น นับชาติไม่ถ้วน บางคนคิดว่าชาตินี้จะหมดกิเลส เป็นไปไม่ได้ เพราะเหตุเขาไม่รู้ว่า เดี่ยวนี้กำลังมีกิเลส และจะหมดจากกิเลสเดี๋ยวนี้ที่กำลังมีกิเลสได้อย่างไร

แต่ละคำ เป็นคำที่ฟังเพื่อละความไม่รู้ ฟังเพื่อค่อย ๆ เข้าใจขึ้น การตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ รู้สิ่งที่มีจริงเดี๋ยวนี้ โดยไม่ง่ายเลย ต้องทรงบำเพ็ญพระบารมีนานเท่าไรด้วยความอดทน ด้วยความลำบากอย่างยิ่งเท่าไร จึงสามารถที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมถึงการเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ผู้ฟังคงไม่มีใครปรารถนาที่จะอบรมเจริญปัญญาที่จะดับกิเลสถึงความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะเพียงแค่ฟัง ฟังคำของผู้ที่ได้ทรงตรัสรู้ แค่เข้าใจแต่ละคำ ก็ผ่านไปหมดไปหมดแล้ว ลืมไปแล้ว จนกว่าจะมีความมั่นคงจริง ๆ จนกระทั่งสามารถรู้ความจริงในชาติหนึ่ง ซึ่งถ้าเริ่มเข้าใจตั้งแต่ชาตินี้ หรืออาจจะสะสมมาแล้วในชาติก่อน ๆ ชาตินี้มีโอกาสได้ฟังอีกจึงเห็นประโยชน์ว่า ควรฟังตลอดชีวิต เพราะเหตุว่าเป็นสิ่งที่มีค่าเหนือสิ่งอื่นใด ซึ่งชาติ

ต่อไปหลังจากชาตินี้แล้ว ก็ไม่รู้ว่าจะมีโอกาสจะได้ฟังอีกหรือไม่ เพราะฉะนั้น ฟัง
เข้าใจมากเท่าไรในชาตินี้ ก็เป็นประโยชน์ที่สะสมไป ทำให้ชาติต่อไปมีโอกาสได้ฟังและ
เข้าใจขึ้น

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องปกติ เรื่องธรรมดา เรื่องยาก เรื่องละเอียด เรื่องลึกซึ้ง
ซึ่งค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ทุกอย่างมีจริง ๆ เดียวนี้ เกิดแล้วทั้งนั้น เป็นธรรมแต่ละหนึ่ง

ธรรมคืออะไร ธรรม คือ สิ่งที่มีเดี๋ยวนี้ กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้ เพราะเกิดจึง
ปรากฏได้ และกดับไป คำนี้จะเป็นคำที่ผู้ที่ได้ฟังมาแล้ว จะได้ฟังต่อไปอีกข้างหน้า
ที่จะสามารถเข้าใจขึ้น และไม่มีการไปวัด ไปสอบว่า ใครมีความรู้ระดับไหน ปริยญา
โท ปริยญาเอก หรืออะไร แต่ความเข้าใจด้วยตนเองที่ว่า เดียวนี้มีเห็น และพิจารณา
ด้วยความเข้าใจถูกต้องว่า เห็นไม่ใช่สิ่งที่กำลังปรากฏให้เห็น แค่นี้ก็ต้องอาศัยเวลา
และถ้าสิ่งที่ปรากฏให้เห็นไม่เกิด ก็จะไม่มีสิ่งนี้เลย

เพราะฉะนั้น เป็นสิ่งที่แม้มีทั้งวัน แต่ความไม่รู้มีมากมายมหาศาล จนกว่าจะ
ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ฉะนั้น ผู้นั้นเป็นผู้ที่ตรงที่ได้ยินคำว่า เห็นเกิดขึ้นและดับไป ยังไม่
เป็นอย่างนั้น ได้ยินว่า เห็น สิ่งที่ถูกเห็นมี แต่สิ่งที่ถูกเห็นไม่ใช่ใครสักคนเดียว เพียง
เป็นสิ่งที่กระทบตาได้ จิตเกิดขึ้นเห็นสิ่งนั้นแล้วดับไป และก็มีความคิดนึกสืบต่ออย่าง
เร็วสุดที่ประมาณได้ เหมือนกับเห็นก็รู้เลยว่าคนไม่ใช่ดอกไม้ โต๊ะไม่ใช่เก้าอี้ ทุกสิ่งทุก
อย่างเหมือนกับรู้หมด แต่ไม่ได้รู้ความจริงว่า แท้ที่จริงแล้วสภาพธรรมกำลังเกิดดับ
จนกว่าวันหนึ่งสามารถที่จะรู้ได้แน่นอน เพราะว่าได้มีผู้ที่ตรัสรู้แล้วมากหลังจากที่
พระองค์ได้ทรงแสดงพระธรรมแล้ว

เพราะฉะนั้น เราก็เป็นผู้หนึ่งที่มีโอกาสได้ยิน ได้ฟัง ได้รู้ความห่างไกลกันมาก
ของปัญญาของผู้ที่เป็นสาวก กับผู้ที่ได้ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะว่าใน
ครั้งนั้น นอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ยังมีผู้ที่อบรมเจริญปัญญาถึงความเป็น
อัครสาวก ปัญญาที่มาก และเป็นปัญญาหลายลักษณะ สภาพธรรมประมาณไม่ได้
เลยวามากเท่าไร เพราะเหตุว่าเกิดแล้วดับแล้วไม่กลับมาอีก ลองคิดดู เดียวนี้เอง สิ่ง
ใดก็ตามที่กำลังปรากฏ เกิดแล้วดับไปไม่กลับมาอีก เพราะฉะนั้น จะนับขณะของสิ่งที่

เกิดดับได้ไหม แม้แต่เพียงชั่วลัดนิ้วมือเดียว นี่เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นว่า ไม่มีหนทางอื่นเลยที่จะรู้จักพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมหากรุณาคุณ พระบริสุทธิ์คุณ และพระปัญญาคุณ นอกจากการได้ฟัง และเข้าใจในความลึกซึ้งของธรรม จึงเป็นผู้ที่ไม่ประมาณในการฟัง ซึ่งไม่มีใครกะเกณฑ์ว่าให้เข้าใจเท่านั้นเท่านี้ แต่ฟังแล้วเห็นว่า เป็นสิ่งที่จะสามารถเข้าใจได้ และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะได้เข้าใจ

เพราะฉะนั้น การสนทนาธรรมเป็นมงคลอย่างยิ่งประการหนึ่ง ที่สามารถเข้าใจสิ่งที่กำลังมีในขณะนี้ ก่อนนี้ และสิ่งที่เกิดขึ้นข้างหน้าตามความเป็นจริง ต่อไปคงจะเป็นการเริ่มสนทนา

ถ. กราบท่านอาจารย์ที่เคารพและผู้ร่วมสนทนาธรรมทุกท่าน ดิฉันมีข้อสนทนาที่จะกราบเรียนกับท่านอาจารย์ ตั้งแต่ได้มาศึกษา ฟังธรรม และสนทนามีถ้อยคำที่อาจารย์กล่าวเป็นคำเตือน คือ ท่านอาจารย์กล่าวว่า พูดคำที่ไม่รู้จัก ซึ่งเมื่อก่อนที่ได้เริ่มศึกษาธรรมใหม่ ๆ ดิฉันไม่รู้ตัวที่พูดคำที่ไม่รู้จักหลายคำ แม้ว่าจะเป็นคำที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไป หลายท่านก็คงจะมีเหมือนกัน ถ้าไม่รู้จัก จะพูดได้อย่างไร อย่างเช่น นี่เรียกว่าไมโครโฟน จะพูดว่าไมโครโฟนได้อย่างไร นี่เก๋อ๊ี้ เรียกว่าเก๋อ๊ี้ นอกจากคำที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั่ว ๆ ไปแล้ว แม้แต่มาศึกษาธรรม ก็มีหลายคำที่เป็นภาษาทางธรรมที่พูดแล้วก็ไม่รู้จัก แต่ไม่เคยรู้ตัวเองว่าไม่รู้จัก อย่างเช่น คำว่า “ธรรม” หรือว่า “ศรัทธา” พูดมานานมาก จนกระทั่งมาฟังท่านอาจารย์ได้กรุณากล่าวถ้อยคำว่า พูดคำที่ไม่รู้จัก

เมื่อก่อนที่เริ่มศึกษาธรรมใหม่ ๆ ก็พูดว่า จะไปเรียนธรรม จะไปแสวงหาธรรม ซึ่งตอนนั้นยังไม่ทราบว่าธรรมคืออะไร แต่จะไปแสวงหา เพราะฉะนั้น กราบขอความอนุเคราะห์ท่านอาจารย์เนิ่นว่า พูดคำที่ไม่รู้จัก แต่ถ้าพูดคำที่รู้จักแล้วจะเป็นอย่างไร

สุ. ถ้าไม่รู้จัก จะพูดคำที่รู้จักไม่ได้ เพราะว่าพูดคำที่ไม่รู้จัก ทุกคำด้วย ลองยกสักคำหนึ่ง คำไหนก็ได้

ถ. อย่างคำว่า “ธรรม” ดิฉันพูดมาตั้งนานว่า ไปแสวงหาธรรม ไปศึกษาธรรม รู้จักว่า คือ ธรรม แต่จริง ๆ แล้ว คืออะไรไม่ทราบ

- ส. เดียวนี้เห็นมีไหม
- ถ. มีค่ะ
- ส. จริงไหม
- ถ. จริงค่ะ
- ส. สิ่งที่เป็นจริงเป็นธรรม เท่านั้นเอง ทุกอย่างต้องเป็นสิ่งที่จริง มีลักษณะของ
สิ่งนั้นว่ามีจริง ๆ
- ถ. แสดงว่าที่เคยพูดว่าธรรม แต่ไม่เคยรู้จักธรรม แสดงว่ารู้จักแต่ชื่อ ไม่รู้จัก
สภาพจริง ๆ ของคำนั้น
- ส. แม้แต่คำว่า “เห็น” พูดบ่อยไหม
- ถ. พูดบ่อยมาก พูดมาแต่เล็กแต่น้อยที่สามารถพูดได้
- ส. เดียวนี้รู้แล้วใช่ไหมไหมที่ว่า พูดคำที่ไม่รู้จัก
- ถ. รู้จักแต่คำว่า “เห็น” แต่ไม่รู้ตัวสภาพธรรมของเห็น
- ส. เพราะฉะนั้น พูดคำว่า เห็น ทั้ง ๆ ที่มีเห็น แต่ไม่รู้จักเห็น
- ถ. หลายคำมาก แม้แต่คำว่า ศรัทธา เคยพูดว่า ศรัทธาบุคคลนั้น บุคคลนี้
กลายเป็นว่าสิ่งที่ถูกศรัทธานั้นเป็นบุคคล ทั้ง ๆ ที่ความจริงก็ไม่รู้จักว่าศรัทธาคืออะไร
- ส. แม้แต่คำว่า ชอบ คำว่า อร่อย ทุกคำหมดเลย แม้แต่เกิด ก็ไม่รู้ว่าอะไร
เกิด เพราะฉะนั้น ตั้งแต่เกิดพูดคำที่ไม่รู้จัก เช่น คำว่า ตั้งแต่ รู้จักไหมค่ะ
- ถ. แต่ว่าเวลาพูดกับคนอื่นก็เข้าใจว่า ตั้งแต่ หมายถึง เริ่มต้นตรงไหน
- ส. แต่ไม่รู้จัก ตั้งแต่
- ถ. ไม่รู้จัก ตั้งแต่ แล้วสภาพธรรมของตั้งแต่ คืออะไรคะ
- ส. ถ้าไม่มีเสียง ตั้งแต่ เป็นเสียงใช่ไหมไหมที่กระทบหู เสียงมีจริง ๆ เป็นภาษา
อะไร เฉพาะเสียงเป็นภาษาอะไร
- ถ. เฉพาะเสียง ยังไม่ได้กำหนดว่าเป็นภาษาอะไร
- ส. เสียงนก ก็มีภาษานก หรือเสียงกา เสียงไก่ เสียงคน เสียงแมว เสียง
สุนัข เสียงเป็นเสียง แต่ว่าภาษา หมายความว่า เสียงนั้น ๆ มีสภาพที่ทรงจำ และ

ก็คิดคำ จนกระทั่งสามารถสื่อสารกันได้ว่า คำนี้หมายถึงอะไร เพราะฉะนั้น ก็เป็นแต่
ละภาษา เสียงนั้นเป็นเสียงแน่นอน แต่ว่าคิดความหมายของเสียงนั้น โดยที่เป็นภาษา
แต่ละภาษา เพราะฉะนั้น เสียงก็เป็นธรรม

ถ. หมายความว่า ที่พูดมาแล้ว ตอนที่ยังไม่รู้จักคำนั้น เป็นการพูดที่ทรงจำ
แล้วก็คิดคำ

ส. ไม่รู้จักอะไรเลย แม้แต่เกิดมานี้ก็ไม่รู้จักว่าอะไรเกิด เป็นอย่างนี้ทุกวันก็ไม่รู้
ว่าเป็นอะไร คิดทุกวันก็ไม่รู้ว่าเป็นอะไร รู้แต่ที่กำลังคิด แต่คิดเป็นอะไร ไม่รู้จักตัวคิด
เลย ไม่รู้จักธรรมสิ่งที่มีจริงที่คิด ถ้าไม่มีธรรมจะมีการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ใหม่ ก็ไม่มี และเมื่อมีสิ่งที่มีจริง แต่ไม่มีใครสามารถรู้ความจริงของสิ่งนั้นถึงที่สุดโดย
ถ่องแท้ได้จนกว่าจะได้บำเพ็ญบารมีที่จะรู้ว่สิ่งนี้มี และความจริงของสิ่งนี้คืออะไร

ใครเคยคิดอย่างพระโพธิสัตว์บ้าง กำลังเห็น เห็นมี ชอบสิ่งที่ปรากฏให้เห็นอยู่
และคิดถึงสิ่งที่กำลังปรากฏให้เห็นก็มี ซึ่งขณะนั้น ๆ เป็นอะไร ไม่มีใครเคยคิดเลย

ความคิดของแต่ละคน ต่างกันหลากหลายมาก กว่าพระโพธิสัตว์จะคิดถึงความ
ความจริงนี้เป็นสิ่งที่ต้องเป็นจริง ที่ยังไม่ได้ปรากฏแต่ละหนึ่ง ๆ ก็ต้องอาศัยการ
พิจารณา ไตร่ตรอง มีปัญญาที่รู้ว่ สิ่งที่ควรรู้อยิ่ง คือ สิ่งที่กำลังมีจริง ๆ เดียวนี้ ไม่ใช่
สิ่งอื่นเลย และเมื่อเป็นสิ่งที่มีความจริงก็รู้ได้ เพราะเหตุว่าทำไมไม่เห็นตลอดเวลา และคิด
ในขณะที่ไม่เห็นก็มี เพราะฉะนั้น สิ่งที่มีทุกอย่างคืออะไร จึงได้เริ่มบำเพ็ญพระบารมีที่
จะรู้ว่ แท้ที่จริง สิ่งที่มีความจริงเป็นอย่างไร สามารถประจักษ์แจ้งความจริงอย่างนั้น
ได้โดยการทรงบำเพ็ญพระบารมีด้วยประการทั้งปวง ยิ่งกว่าบุคคลใดทั้งสิ้น จึง
สามารถรู้ว่ ขณะนี้เห็นเกิดและดับ

เพราะฉะนั้น รู้จักเห็นหรือยัง ที่กำลังฟังเรื่องเห็นที่กำลังเห็นแค่นั้นเอง

ถ. ก็ต้องฟังต่อไปเพื่อที่จะค่อย ๆ รู้จักคำที่พูดขึ้น

ส. เป็นผู้ฟังคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสาวก ซึ่งเห็นประโยชน์อย่างยิ่ง
ของการที่จะได้เข้าใจสิ่งที่มีจากคำที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้แล้ว ๔๕ พรรษา ต้องศึกษา

พิจารณา ไตร่ตรองโดยรอบคอบ ลึกซึ้ง ไม่ใช่รู้อย่างอื่นเลย รู้สิ่งที่กำลังมีจริง ๆ
เดี๋ยวนี้

ถ. เพราะฉะนั้น คำพูดที่ไม่รู้จัก คือ ไม่รู้จักสิ่งนั้นโดยความเป็นธรรม ไม่รู้จัก
ที่สุดของสิ่งนั้นว่าคืออะไร

ส. ไม่รู้จักความจริงของสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น ฟังธรรมเพื่อจุดประสงค์ที่จะได้รู้
ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏ

ถ. กราบท่านอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ กราบสหายธรรมที่ได้เข้ามาร่วม
ในการสนทนาครั้งนี้

กระผมชื่อวีระ พลวัฒน์ เป็นผู้ฟังจากมูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ถึงแม้จะฟังเรื่องนี้มาพอสมควร แต่ผมมีความสงสัยอยู่เสมอว่า ทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็น
สภาพของธรรม ซึ่งเป็นความเป็นจริง แต่ความที่เราต้องการอย่างมากมาที่ว่า
อยากจะรู้ อยากจะเข้าถึงความลึกซึ้งของความหมายของพระธรรมที่เป็นความจริงว่า
เป็นประโยชน์อย่างไร คือ ทราบทันทีที่อาจารย์พูดถึงคำว่า รู้ยิ่ง และคุณภักขณาได้
ถามถึงแต่ละข้อ แต่ละคำที่เรียกสภาพธรรม ก็พอจะฟังได้ว่า สิ่งนี้เป็นสภาพธรรมซึ่ง
เป็นความเป็นจริง โดยสรุปแล้ว การรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นความจริงแล้วมีประโยชน์
อย่างไร ที่ผู้ฟังจนกระทั่งเข้าใจแล้ว จะละซึ่งความเป็นจริงนั้นได้

ส. ถ้าคิดว่าจะรู้แล้วจะทำอะไร ก็ยังไม่รู้ใช่ไหม

ถ. ยังไม่ทราบครับ

ส. เพราะฉะนั้น ยังไม่ได้รู้แล้ว โดยมากเราคิดว่าจะทำอะไรต่อไป รู้แล้วว่า
ขณะนี้ เป็นธรรม แล้วจะทำอะไรต่อไป ตามความเป็นจริงรู้ว่า ขณะนี้ไม่ใช่เราเป็นธรรม
เพราะฉะนั้น แม้แต่ที่กล่าวว่า ขณะนี้เป็นธรรม ก็ยังมีข้อความต่อไปอีกว่า ธรรมนั้น
ไม่ใช่เรา

ถ. คือ ในลักษณะที่เข้าใจ แต่ก็ยังไม่เข้าใจว่าสิ่งนั้นไม่ใช่เรา

ส. เพราะฉะนั้น กว่าเราจะละความติดข้องที่ไม่รู้ความจริงว่า สิ่งนี้เกิดดับจนสำคัญผิดคิดว่าเป็นเรา หรือว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ ก็ต้องอาศัยการฟัง และค่อยๆ เข้าใจขึ้น

ถ. ตอนนี้อยู่และเข้าใจว่า สิ่งนั้นไม่ใช่เรา เพราะว่าเป็นความจริง ตรงนี้ใช่ไหมที่เป็นความจริง และสิ่งนั้นจะเป็นอย่างไรต่อไป ก็หมายความว่า เป็นสภาพที่เกิดขึ้นและก็จะหายไป หรือดับไปทันที

ส. ไปเปลี่ยนแปลง เพราะพูดตามได้ว่า สิ่งนั้นไม่ใช่เรา แต่เห็นเดี๋ยวนี้เป็นอะไร

ถ. ในเมื่อไม่ทราบ ก็เป็นเราอยู่เสมอ หรือเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่เสมอ

ส. เพราะฉะนั้น ก็ยังเป็นเราอยู่ จนกว่าจะไม่ใช่เรา

ถ. ขณะที่เห็นว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งนี้ ยังเป็นเราอยู่หรือครับ

ส. ฟังว่าไม่ใช่เรา ก็ยังเป็นเราที่เห็น เป็นเราที่กำลังคิด เป็นเราที่กำลังสงสัยว่า แล้วจะอย่างไรต่อไป

ถ. คล้ายกับว่านั่นคือคำถาม ที่จะถามตัวเองอยู่เสมอว่า ที่จะละสิ่งที่ไม่ใช่เรา ละอย่างไร หรือแม้กระทั่ง ละสิ่งหนึ่งสิ่งใด เขาก็บอกว่า ในขณะที่นั้นก็เป็นเราทั้งนั้น

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ใช่มีอาการละ ที่ปรากฏว่าละ โดยไม่รู้ความจริง เพราะฉะนั้น ขณะที่เคยได้ยินคำว่า ธรรม และรู้ว่าธรรมคืออะไร ธรรมอยู่ที่ไหน ธรรมมีจริงหรือไม่ ได้ยินคำภาษาบาลี ธรรม ภาษาไทย คิดต่าง ๆ นานา ถ้าไม่ได้เข้าใจจริง ๆ ไม่ได้ศึกษาธรรมว่า หมายถึงสิ่งที่มีจริงทั้งหมด ไม่ว่าอะไรที่มีจริง ธรรมคือ มีจริง ๆ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าอะไรทั้งหมดที่มีจริง ๆ ก็ต้องมีจริง อีกภาษาหนึ่งใช้คำว่า เป็นธรรม

ถ. คือ ในลักษณะที่อาจจะจะเป็นความคิดเท่านั้นเอง ที่ความเข้าใจเบื้องต้นว่า ธรรมก็เป็นธรรม และก็มีจริง

ส. ในขณะที่เริ่มรู้ว่าธรรมคืออะไร ละความไม่รู้ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ไปละอะไรเลย ละที่ไม่รู้อย่างมากมายมหาศาลจากการที่ได้เริ่มฟังธรรมแต่ละคำ เริ่มเปิดเผยให้

เห็นสิ่งที่มีจริงตามความเป็นจริง แล้วแต่ว่าเปิดเล็ก ๆ นิดหน่อย ยังไม่ลึกจนถึงกระทั่งที่สุดที่จะรู้ว่า แท้ที่จริงแล้วก็คือธรรม

เพราะฉะนั้น เริ่มต้นด้วยการฟังคำ และเข้าใจอย่างมั่นคงว่า ธรรมคือสิ่งที่มีจริง แค่นี้ ถ้าไม่มั่นคง เราก็ได้ยินคำนี้ เราก็เข้าใจแล้วว่านี้เป็นธรรม นั่นคือ ยังไม่รู้จักรว่า ธรรมคือสิ่งที่มีจริงคืออะไร คิดก็เป็นธรรม เข้าใจว่าเป็นเราก็เป็นธรรม คือ ไม่มีอะไร เว้นเลยสักอย่างเดียว เป็นธรรมทั้งหมด เพราะฉะนั้น ต้องเป็นการไตร่ตรองจริง ๆ มั่นคงจริง ๆ เข้าใจจริง ๆ ในแต่ละคำ

ถ. ความเข้าใจในเบื้องต้น ถึงแม้ขณะนี้ก็ฟังมาพอสมควร ทุกอย่างก็เป็นคิด ทั้งนั้น

ส. คิดก็เป็นธรรม เพราะฉะนั้น ที่คุณวิระละ ละอะไร ก็ละการที่ไม่เคยได้ยิน ได้ฟังมาก่อนเลยว่าธรรมคืออะไร เดียวนี้พอใครถามว่าธรรมคืออะไร ก็ตอบได้ แค่ว่าเป็นผู้ตรงต่อความเป็นจริง ยังไม่ถึงการที่ประจักษ์แจ้งตามที่ได้พูดว่าเป็นธรรม ขณะนี้เป็นสิ่งที่มีจริง เมื่อเกิดขึ้นปรากฏแล้วดับไป เพราะฉะนั้น แต่ละคำ นั้นเป็นคำของพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งผู้ที่ได้ฟังก็ต้องไตร่ตรองจนกระทั่งเข้าใจขึ้น ไม่ใช่ทิ้งไปเลย หมายความว่าฟังแล้วว่าเป็นธรรม เกิดขณะนี้จึงมีและก็ดับไป ยังไม่ถึงระดับขั้นที่ประจักษ์แจ้งอย่างที่เราจะสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว พระองค์ได้ทรงตรัสรู้ความจริงเหล่านี้ พระองค์ไม่ได้ทรงตรัสรู้ความจริงอื่นเลย นอกจากทรงตรัสรู้อย่างทุกคำที่ได้ตรัสไว้ดีแล้ว

เพราะฉะนั้น ละอะไร ละการที่ไม่ได้ยินได้ฟัง การไม่รู้เลย คนโน้นบอกว่าธรรมคืออย่างนี้ คนนี้บอกว่าธรรมคืออย่างนั้น แต่ว่าพูดถึงสิ่งที่มีจริง ๆ อีกภาษาหนึ่งว่า ธรรม หมายความว่าถึงทุกอย่างที่มีจริง เดียวนี้นั่นเอง

ถ. ขณะนี้เหมือนกับว่า ฟังแล้วก็เข้าใจ ยังเป็นเราอยู่เสมอ

ส. ความเข้าใจก็เป็นธรรม เว้นไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น สิ่งที่มีจริงทั้งหมดเว้นหรือเปล่า ทุกอย่างเว้นหรือเปล่า ทุกอย่างไม่เว้นเลยเป็นธรรม หมายความว่า เป็นสิ่งที่มีจริงไม่ใช่ไม่มี แต่หลากหลายมากเป็นธรรมแต่ละหนึ่ง เพราะฉะนั้น คำว่าเป็นธรรม

แต่ละหนึ่ง ก็ต้องไตร่ตรองให้มั่นคง เก็บไว้ในใจ สะสมอยู่ ที่จะได้ยินอีกก็จะมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง มั่นคงไว้ ไม่ว่าจะอะไรทั้งหมดเป็นธรรม ไม่ว่าจะไร่นั้นเป็นธรรม

ถ. คำสอนของพระพุทธองค์ค่อนข้างจะเข้าใจได้ยากมาก หรือว่าเข้าใจไม่ถึง คือ ลักษณะคล้าย ๆ กับว่า จะมีความคิดอะไรขึ้นมาก็แล้วแต่ สิ่งนั้นก็เป็ธรรม คิดสรุปไป กลายเป็นว่าเราคิด

สุ. คำแรก คือ ทุกอย่างที่มีจริงเป็นธรรม เพราะฉะนั้น การฟังธรรม ตรงทุกคำจริงทุกคำ จนกว่าจะประจักษ์แจ้งตรงตามที่ได้ฟังทุกคำ

ถ. ท่านอาจารย์กล่าวแบบนี้ เหมือนรู้ทุกขณะของสิ่งที่ปรากฏว่าเป็นธรรม

สุ. มีจริง แทนที่เราจะเรียกชื่อว่าธรรม เราก็เรียกว่ามีจริง ถูกต้องไหม

ถ. ชาตินี้ก็คงไม่พ้นตรงนี้

สุ. ชาตินี้เดียวได้ไหม สะสมความไม่รู้มานานเท่าไรที่ชาติในสังสารวัฏ

ถ. เท่าที่ศึกษามา มีความเข้าใจว่าเกิดมาหลายชาติแล้ว ไม่ใช่ชาตินี้ชาติเดียว

สุ. ถ้าคิดถึงการทำเพ็ญของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งแต่เป็นพระโพธิสัตว์กว่าจะได้ตรัสรู้หลังจากที่ได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าที่บังกร ๔ อสงไขยแสนกัป และเราไม่ได้ตั้งต้นอย่างนั้น ไม่ได้มีความมั่นคงอย่างนั้น ยังไม่ถึงเวลานั้น แต่เดี๋ยวนี้อาจจะเป็นการตั้งต้นของผู้ที่เริ่มเป็นสาวกโพธิสัตว์ก็ได้

โพธิ หมายความว่าปัญญาที่รู้ความจริง สัตว์ คือ ผู้ที่ข้อง เพราะฉะนั้น เราข้องอยู่ในโลก ในรูป ในความสนุก ในชีวิตที่เราเพลิดเพลิน แต่ว่ามีผู้ที่ข้องที่จะรู้ความจริงเมื่อไร บุคคลนั้นเป็นโพธิสัตว์ ซึ่งมี ๓ ระดับ พระมหาโพธิสัตว์ หรือพระมหาสัตว์ คือ ระดับสูงที่สุด ไม่มีใครเปรียบได้เลยในสากลจักรวาลทั้งหมด จะมีพระมหาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ที่ละหนึ่งพระองค์เท่านั้น เพราะไม่มีบุคคลใดมีปัญญาเสมอ เพราะฉะนั้น จะมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสองพระองค์ไม่ได้ แคฟังอย่างนี้ก็รู้แล้วว่า ที่เรากำลังฟังว่าทุกอย่างเป็ธรรม ลึกซึ้งแค่ไหน ความจริงแค่ไหนกว่าจะรู้ว่าทุกอย่างจริง ๆ สิ่งที่มีจริง มีจริง ๆ คือ เกิดขึ้นมีจริงและดับไป ไม่ใช่ใครเลยสักคน แคคำแรก คำต้น ส่วนการที่สามารถที่จะรู้ จะละอย่างนี้ เข้าใจแบบนี้ได้ ก็ต้องอาศัยแต่ละคำ

ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงด้วยพระมหากรุณา ๔๕ พรรษา เพราะรู้ว่าสัตว์โลกมืดด้วยความไม่รู้ สะสมความไม่รู้ แม้เห็นเดี๋ยวนี้เกิดดับก็ไม่รู้

ถ. ถ้าฟังเรื่องของสุเมธดาบส สื่อสงไฮแสนกับ ของเราก็นับไม่ได้เลยว่านานมากี่ล้านสงไฮแสนกับ คือ มีความต้องการที่จะนับ หรือว่าจะต้องไปไกลเท่าไร หรือแม้กระทั่งวันนี้มาฟัง ก็อยากได้รับความเข้าใจมากขึ้น คำถามที่เคยถามท่านอาจารย์บางครั้งก็ยากขึ้นไปใหญ่ คือ เข้าใจในสภาพธรรมแต่ละครั้ง หรือแม้ความเข้าใจก็เป็นธรรม พอฟังท่านอาจารย์กล่าวถึงว่า เราทั้งนั้น ซึ่งคงจะเป็นเรื่องที่ยากยิ่ง

ส. แต่เป็นความจริงที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จากความไม่รู้เลย ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น และก็เป็นผู้ตรงเพื่อละความไม่รู้

ถ. ในเรื่องความเข้าใจ เมื่อก่อนไม่เคยทราบว่าธรรมคืออะไร แต่ละชื่อแต่ละคำเหมือนเป็นการเรียกสิ่งนั้นขึ้นมา โดยบัญญัติขึ้นมาเป็นคำนั้นคำเดียว ซึ่งขณะนั้นความเข้าใจนั้นไม่ใช่ความเข้าใจที่จริงเลย รู้สึกวันนี้ก็ยังไม่เข้าใจจริงเลย ถึงแม้จะฟังและเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ เพราะฉะนั้น การเข้าถึงความเข้าใจยิ่งนี้ จะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด

ส. ที่ละคำ ศึกษาธรรมทีละคำ

ถ. ธรรม คือ สิ่งที่มีจริง มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป

ส. ความจริงของสิ่งที่มีจริงคืออะไร แต่ละหนึ่ง เห็นจริง ได้ยินจริง ความจริงของเห็น กับความจริงของได้ยิน สองสิ่งนี้ต่างกัน เพราะฉะนั้น อะไรเป็นเรา เห็นเป็นเรา หรือได้ยินเป็นเรา หรือว่าเป็นเพียงสิ่งที่เห็น เกิดขึ้นและดับไป

ถ. ความคุ้นเคย และความรวดเร็วของสภาพตามที่เกิดขึ้นและดับไป ทำให้ธรรมอีกประเภทหนึ่ง คือ ธรรมที่มีความอยากทำความเข้าใจเข้ามาแทรกอยู่ตลอดเวลา สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่เข้าใจธรรม คำว่า ธรรม ก็หลายพยางค์ หลายคำพูด

ส. และความชอบมีจริง ๆ หรือไม่

ถ. มีจริงครับ เพราะว่าเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ความชอบหรือความต้องการจะมีลักษณะคล้ายธรรม ซึ่งแค่นั้นเองก็เป็นความชอบแล้ว

ส. ความชอบมีจริง ความชอบเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น ชอบมีจริง ใครเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ชอบเป็นชอบ หรือชอบเป็นเรา ถูกหรือผิด ชอบเป็นเรา ชอบยังไม่เกิด เราอยู่ไหน ชอบเกิดขึ้นและดับไป เราอยู่ไหน

ถ. การวิเคราะห์แต่ละความคิด ถ้าเกิดเราพูดออกมาจะเห็นได้ว่า มีคำว่า เรา มีคำว่า เราพูด ยังไม่มีอะไรเกิดขึ้น เป็นเราแล้ว

ส. ทั้งหมดเลย ตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกชาติ เพราะเราไม่ใช่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จากการที่เราไม่เข้าใจอะไรเลย มีโอกาสได้ฟังคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสาวก คือ ผู้ฟัง ไม่ใช่ผู้ที่จะไปคิดเองเรื่องอื่นต่อจากที่ได้ฟัง แต่ละคำ ไตร่ตรอง พูดถึงสิ่งที่มีจริง แต่ว่าไม่รู้ความจริงของสิ่งที่มีจริง ซึ่งจะต้องฟังต่อไปว่า สิ่งที่มีจริง มีแต่ละหนึ่ง แต่ละหนึ่ง แยกขาดจากกัน ปนกันไม่ได้เลย หวานกับเห็นเหมือนกันไหม ต้องเป็นแต่ละหนึ่ง ได้ยินกับคิดเหมือนกันไหม เพราะฉะนั้น ทุกอย่าง สิ่งที่มีจริงเป็นแต่ละหนึ่ง แต่ละหนึ่งใช่ไหม ค่อย ๆ เข้าใจ เพื่อละความไม่รู้

ถ. การค่อย ๆ เข้าใจ เหมือนกับว่า เราต้องการค่อย ๆ เข้าใจ แต่ที่จริงแล้ว คือ สภาพธรรมที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นแต่ละขณะ

ส. เพราะฉะนั้น อีกนานไหมกว่าทุกอย่างจะเป็นธรรม

ถ. คงไม่ใช่ ๔ อสงไขยแสนกัป คงจะเป็นล้านอสงไขยแสนกัป

ส. ขณะนี้ คือ ความไม่รู้ แท้ที่จริงแล้วความไม่รู้มาน้อยเพียงใด แต่ว่าจาก อรรถาธิบาย ผู้ที่หนาแน่นด้วยกิเลส ด้วยความไม่รู้มาก มืดมิด อันธ มืดสนิท กับการที่มีโอกาสได้ยินได้ฟังธรรม ก็ต่างกันแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าฟังต่อไป และมีความเข้าใจแต่ละคำ ต่างกันอีก ยิ่งเข้าใจมาก ๆ หลาย ๆ คำ เพิ่มขึ้นจนชิน ต่างจากที่ไม่เคยได้ฟังใช่ไหม ขณะที่สภาพธรรมปรากฏกับปัญญาที่ถึงเฉพาะลักษณะเดียวทีละหนึ่ง จึงสามารถรู้ได้ว่า ลักษณะนั้นไม่ใช่ใครทั้งสิ้น เห็นเป็นเห็น คิดเป็นคิด ชอบเป็นชอบ ถ้าสภาพธรรมปรากฏกับปัญญาที่อบรมเจริญ ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ก็ จะเห็นความต่างของสภาพธรรม จนกว่าจะประจักษ์ได้จริง ๆ ว่า ขณะนั้น หนึ่งเท่านั้นที่ปรากฏ

เป็นการเห็นแจ้ง รู้แจ้งตามความเป็นจริง ไม่เช่นนั้นไม่สามารถละการยึดถือสภาพ
ธรรมที่รวมกันเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้

ถ. ฟังดู ก็เข้าใจในเรื่องนี้แล้วว่า แต่ละครั้ง ทีละครั้ง หรือแต่ละขณะ ความ
เข้าใจ ยิ่งจะต้องเข้าใจแต่ละครั้ง แต่ละขณะ เหมือนกับว่าจะพยายามที่จะตั้งขึ้นตอน

ส. เพราะฉะนั้น มีตัวตนต่างหาก ไม่ได้เข้าใจว่าเป็นธรรม

ถ. นั่นคงจะเป็นความคุ้นเคย ก็คิดอย่างนี้อยู่เสมอ อย่างคำถามแรกที่ว่า
เข้าใจว่าหรือทราบว่าเป็นธรรมแล้ว ทราบ ก็คงไม่ใช่การรู้จริง การทราบนี่คือเราทราบ
เพราะฉะนั้น ตรงนี้น่าจะเป็นไปได้หรือ

ส. ห่วงตัวเอง เพิ่มความเป็นตัวตนตลอดเวลา เพราะฉะนั้น ธรรมลึกซึ่ง
มหาสมุทรลึก ซึ่งค่อย ๆ ลุ่มลึกทีละเล็กทีละน้อยจากชายฝั่งจนถึงก้นมหาสมุทร
เดี๋ยวนี้อยู่ตรงไหน ยืนอยู่ตรงไหน เห็นอะไรที่อยู่ใต้มหาสมุทรบ้าง

พูดถึงเรื่องสิ่งที่กำลังมีจริง ๆ แต่สิ่งเหล่านั้นไม่ได้ปรากฏตามความเป็นจริง
เพราะว่าการเกิดดับสืบต่อ เร็วสุดที่จะประเมินได้ แต่ค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ เข้าใจ สภาพ
ธรรมที่เข้าใจเกิดเมื่อได้ยินได้ฟังคำที่จริง แสดงความจริงของสิ่งที่มี ซึ่งความเข้าใจก็มี
จริง ๆ

เพราะฉะนั้น ตอนนี้ ยังหลงผิด ยึดถือสภาพธรรมที่มีปัจจัยเกิดขึ้นว่าเป็นเรา
หรือว่าเป็นของเรา

ถ. ความคุ้นเคย บ่อย ๆ มีความเป็นเราอยู่ตลอดเวลา ความที่จะไม่เป็นเราก็
เป็นเราอีกแล้ว เพราะฉะนั้น อาการปรากฏที่เป็นสภาพธรรมที่เป็นเราอยู่เสมอ ทุก
ขั้นตอนเกิดบ่อย ๆ หมายความว่า ทุกขณะสภาพนั้นไม่ว่าจะเป็นก่อนฟัง หรือได้ฟัง
ขณะที่ฟัง ดับไป คิดเองทั้งนั้น

ส. สภาพธรรมเกิดบ่อย ความไม่รู้เกิดบ่อย ได้เข้าใจธรรมทีละคำ ค่อย ๆ
เข้าใจจนกว่าจะเกิดบ่อย เพราะฉะนั้น หนทางอื่นมีไหม สำนักปฏิบัติจะสามารถ
เข้าใจสิ่งที่กำลังมี สิ่งที่กำลังเกิดดับขณะนี้ได้ไหม

อยากมากเลย เพราะเราไม่ได้รู้ตามความเป็นจริง ก็เป็นคำเตือน อนัตตา อย่าลืมตัวมัวเมาในชีวิ เพราะคิดว่ามีเรา ลืมแล้ว ลืมตัวอยู่ตลอดเวลา เพราะไม่รู้ตัวคืออะไร ทั้งหมดคือคำที่ได้ทรงแสดงไว้ด้วย ซึ่งละเอียดอย่างยิ่งทุกประการ ถ้าเห็นประโยชน์จริง ๆ เข้าใจได้ ทำไมจะเข้าใจไม่ได้ ก็มีจริง ๆ ให้รู้ ถ้าไม่มีจริงแล้วไปพูดถึงสิ่งที่ไม่จริง ๆ ใครจะไปเข้าใจได้ เพราะไม่มี แต่นี้กำลังมีเดี๋ยวนี้ และกำลังพูดถึงสิ่งที่มีจริงเดี๋ยวนี้ ค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ เข้าใจ การละเป็นเรื่องยาก ละให้หมดกิเลส ที่กำลังไม่รู้ไม่เข้าใจสิ่งที่กำลังปรากฏ

ด้วยเหตุนี้ คำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าลึกซึ้ง ต้องไตร่ตรอง และเมื่อมีความเข้าใจเกิดขึ้น ขณะนั้นละ ไม่มีตัวเราไปละเลย ความเห็นถูก ความเข้าใจถูกเท่านั้นที่ละความไม่รู้ที่มีมาก

ถ. มากจนเกิดความเป็นเราที่ท้อแท้

ส. ท้อแท้เป็นธรรมหรือไม่ เพราะฉะนั้น ปัญญาเท่านั้นที่จะทำให้เราเห็นว่าอะไรเป็นโทษ ไม่มีประโยชน์ และอะไรเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ ไม่นำมาซึ่งโทษภัยใด ๆ เลย

ถ. สิ่งนี้มีจริง และเกิดขึ้นได้เมื่อไรก็ได้ ไม่มีทางที่จะบังคับได้หรืออะไรก็ได้ คือแค่นี้ก็รู้สึกว่าจะจับได้แล้ว แต่จริง ๆ เป็นทางที่ถูกต้องหรือเปล่า คือ พื้นฐานที่จะพิจารณาว่านี่คือธรรม ต้องเป็นความเข้าใจที่มากมายและก็ต้องแผ่อยู่ในปัจจัยที่เกิดขึ้นกับคนใดคนหนึ่ง หรือผู้ใดผู้หนึ่งที่จะเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นธรรมและสิ่งนี้ไม่ใช่ตน นี่ก็เหมือนกับว่า ความคุ้นเคยในการที่จะไม่เข้าใจ กลายเป็นสรุปรวดเร็ว อย่างนั้นไม่ใช่ทางแน่นอนใช่ไหมครับ

ส. ธรรม ไม่ใช่คำภาษาไทย ทำให้เรางงว่าธรรมคืออะไร นี่ธรรมหรือเปล่า เปลี่ยนใหม่ได้ไหม ให้เป็นภาษาไทยจริง ๆ คือ สิ่งที่มีจริง ตอนนี้อย่างไรแล้วใช่ไหม เพราะฉะนั้น เดี่ยวนี้อะไรมีจริง

ถ. สิ่งปรากฏ ที่เป็นอยู่ขณะนี้ ไม่ว่าจะเป็นได้ยินเสียง

ส. อะไรมีจริง

ถ. สภาพที่ปรากฏขณะนี้ เป็นเรื่องจริง เป็นธรรม

ส. ไม่ใช่คำว่า ธรรม ใช้คำว่า เดี่ยวนี้มีสิ่งที่มีจริง ๆ อะไรคือสิ่งที่มีจริงเดี่ยวนี้
เสียงมีจริง ภาษาบาลี เสียงก็เป็นธรรม ภาษาไทย เสียงก็มีจริง เสียงเกิดหรือเปล่า
ใครไปทำให้เสียงเกิด แต่เสียงเกิด แสดงว่าต้องมีสิ่งที่อาศัยทำให้เสียงนั้นเกิดขึ้นได้
ทุกอย่างที่เกิดขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ แม้แต่เห็นเดี่ยวนี้ ถ้าไม่มีตา ไม่มีสิ่งที่กระทบ
ตาได้ เห็นเกิดไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น เห็นมีจริงไหม

ถ. มีจริงครับ

ส. ตามีจริงไหม

ถ. ตามีจริงครับ

ส. สิ่งที่ปรากฏมีจริงไหม

ถ. มีจริงครับ

ส. ขณะที่เห็น อะไรเป็นเรา

ถ. ไม่มีเลย

ส. เห็นใหม่ว่า ถ้ามีความเข้าใจจริง ๆ เห็นก็เป็นเห็น ตาก็เป็นตา สิ่งที่กำลัง
ปรากฏก็เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏ

ถ. สรุปแบบคนที่อยากจะได้อีกก็คือว่า จะมีความคิดหนึ่งที่ประมวลความรู้ทุกสิ่ง
ทุกอย่างมา และให้ยอมรับว่าสิ่งนั้นมีจริงอยู่

ส. ไม่ใช่ให้ใครยอมรับเลย จริงก็ต้องจริง ใครจะรับหรือไม่รับก็เป็นเรื่อง
ความคิดของเขา แต่ว่าสิ่งที่จริงต้องจริง ถ้ามีคนบอกว่าเห็นไม่จริง เขาก็พูดไป แต่เห็น
มีจริง ๆ เขาจะบอกว่าเห็นไม่มีจริงก็เรื่องของเขา แต่ความจริงคือเห็นมีแน่นอน และ
กำลังเห็น กำลังมีจริง ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าพูดเป็นภาษาไทย เห็นก็ต้องเป็นเห็นใช่ไหม

ถ. ครับ

ส. ถ้าตอบแบบนี้ เห็นไม่ใช่เราใช่ไหม

ถ. ใช่ครับ

ส. เพราะว่าเห็นต้องเป็นเห็น เพราะว่าคำทุกคำเปลี่ยนไม่ได้เลย เห็นเป็น
อย่างอื่นไม่ได้ เห็นเป็นคิดไม่ได้ คิดเป็นเราใช่ไหม

ถ. คิดเป็นคิด

ส. เพราะฉะนั้นคิดไม่ใช่เรา ชอบเป็นชอบใช้ไหม

ถ. ก็เป็นอาการชอบ

ส. เพราะฉะนั้น เป็นสิ่งที่จริงแต่ละหนึ่ง ไม่มีใครสามารถจะเปลี่ยนแปลงให้เป็นอย่างอื่นได้ ภาษาบาลีแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาไม่ใช่เรา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร มีจริงเพราะเกิดขึ้นและดับไป ไม่เที่ยง

คำตอบไปที่คนไทยได้ยินบ่อย ๆ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็เป็นลักษณะของสิ่งที่มีจริง

ถ. ซึ่งไม่มีใครเปลี่ยนแปลงได้

ส. ไม่มีใครเป็นเจ้าของ หหมดแล้วอยู่ไหน เป็นของใคร

ถ. ผมเข้าใจแล้ว เข้าใจคือเข้าใจ เราเข้าใจ และผมเข้าใจ คือ ชับซ้อนมาก เหลือเกินท่านอาจารย์

ส. ปุถุชน ปุถุ คือ หนาแน่นด้วยความไม่รู้ ด้วยกิเลส เพราะฉะนั้น จากการที่ไม่ได้ยินได้ฟังเลยเป็นพาลปุถุชน อันธพาลปุถุชน ก็มาสู่ความเป็นกัลยาณปุถุชน กัลยาณะ คือ ดีงาม มีโอกาสได้ยินได้ฟัง ได้ไตร่ตรองสิ่งซึ่งใครก็ไม่สามารถที่จะเปิดเผยได้เลย เพราะเหตุว่าปกปิดไว้ด้วยการเกิดดับสืบต่ออย่างรวดเร็วสุดที่จะประมาณที่ใครจะหยั่งรู้ได้ แต่การตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัสรู้ความจริงถึงที่สุดทั้งหมดโดยประการทั้งปวง พระธรรมที่ทรงแสดงเปรียบได้กับใบไม้เพียงสองสามใบ แต่ใบไม้ในป่ามีมากกว่านี้ เพราะฉะนั้น พระปัญญาคุณของพระองค์เสมือนใบไม้ในป่า แต่ทรงแสดงเท่าที่สัตว์โลกสามารถรู้ได้ สามารถดับกิเลสได้ แต่ปัญญาไม่ถึงความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถ. ตรงนี้ผมเห็นความต่าง จากการที่ผมเคยไปปฏิบัติ เมื่อสักครู่นี้พูดถึงเรื่องสถานที่ที่จะให้ความรู้ในเรื่องของคำสอนของพระพุทธเจ้า คิดตรง ๆ แบบนี้ เราสามารถจะแยกได้ชัดเจนว่า สิ่งใดที่ตรงกับคำสอน สิ่งใดที่คลาดเคลื่อนไปจากคำสอน เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ต้องกราบเท้าขอบคุณท่านพระอาจารย์อย่างยิ่งครับผม

ส. ฟังและเข้าใจ ความเข้าใจละความไม่รู้และความไม่เข้าใจที่ละเล็กทีละน้อย

ถ. กราบทำท่านอาจารย์สุจินต์ที่เคารพอย่างสูง สวัสดิ์เพื่อนผู้ร่วมสนทนา
ธรรมทุกท่าน ท่านอาจารย์พร้าสอนเตือนตลอดเวลว่า ในการศึกษาพระธรรมต้องเริ่ม
ด้วยการฟัง ฟังเพื่อให้เข้าใจ ถ้าไม่เข้าใจแล้วจะไปทำอะไร และก็ฟังทีละคำ ซึ่งใน
ความเป็นจริง อวิชชาสะสมมาแสนโกฏิกัป มากมาย ความไม่รู้มีมากกว่าความรู้

ความเข้าใจที่เกิดขึ้นขณะนี้ ที่ศึกษาที่มูลนิธิมาสิบกว่าปี ฟังและก็เข้าใจเพิ่ม
มากกว่าวันแรกที่ได้ยินได้ฟัง แต่ความเข้าใจนั้นก็เป็นการเข้าใจขณะที่ได้ยินได้ฟัง
เมื่อไปสู่วิถีประจำวัน ไม่ได้ฟังพระธรรม ไม่ได้มาวันเสาร์ ไม่ได้มาวันอาทิตย์ ก็ลืมสิ่ง
ที่ได้ยินได้ฟังที่ว่า ทุกอย่างเป็นธรรม เห็นเป็นเห็น เห็นไม่ใช่เรา เมื่ออยู่วิถีประจำวันก็
ลืม ก็เป็นเรา มีเราเกิดขึ้นตลอดเวลา และก็เดือดร้อน ก็เลยมีความรู้สึก ว่า คงต้องทำ
ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ก็ฟังและก็ศึกษา วนเวียนไป เนื่องจากปัญญามีน้อย ความ
เข้าใจที่เกิดขึ้นก็ไม่มั่นคง พุดตามได้ ตอบได้ แต่ความเข้าใจนั้นก็ไม่ใช่ความเข้าใจ
จริง ๆ เพราะมีความเดือดร้อนเมื่อทราบว่ายังเป็นเรา

ส. เพราะฉะนั้น ยังไม่มั่นคงในคำว่า ธรรมไม่ใช่เรา ธรรมทั้งหลายเป็น
อนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร ความเดือดร้อนเกิดหรือไม่

ถ. ความเดือดร้อนเกิด

ส. เปลี่ยนความเดือดร้อนให้เป็นอย่างอื่นได้หรือไม่

ถ. ไม่ได้ค่ะ

ส. ห้ามไม่ให้เกิดได้หรือไม่

ถ. ไม่ได้ค่ะ

ส. เป็นเราหรือเปล่า หรือเป็นความเดือดร้อน

ถ. ความจริง คือ เป็นความเดือดร้อน แต่ขณะที่เดือดร้อนไม่ทราบความจริง

ส. เพราะอาจจะยังไม่รู้ว่าไม่ใช่เรา ไม่ใช่เพียงแค่ฟัง

ถ. ดังนั้น ในการศึกษา ในระหว่างทางที่ต้องสมบุกสมบันเพราะอวิชชา มีมากกว่าวิชา และไม่สามารถทำให้ปัญญาเจริญได้ตามความต้องการ แต่สิ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจขึ้นจะทำให้ความเดือดร้อนน้อยลง น่าจะเป็นความจริง

ส. หวังหรือเปล่า

ถ. ก็มีตลอดเวลา

ส. แสดงให้รู้ว่า ยังไม่รู้ว่าจะหวังก็ไม่ใช่เรา

ถ. ถ้าอย่างนั้นเรา ต้องตั้งต้นที่ฟังพระธรรมด้วยการละ ไม่น่าจะใช้แค่จะ ความไม่รู้ อย่างดิฉันเองแรก ๆ เป็นมาก คือ ดีใจว่าตัวเองเห็นประโยชน์ เข้าใจพระธรรมแล้ว ก็มุ่งมั่น ขยันหมั่นเพียร อยากรู้ อยากเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ซึ่งตอนนั้นก็ไม่ได้เข้าใจ คือ เพิ่มความเป็นตัวตนจนกระทั่งได้มาสนทนากับท่านอาจารย์ ท่านอาจารย์ก็บอกว่า เป็นคุณกนกวรรณที่อยากรู้ อยากเข้าใจ เป็นคุณกนกวรรณที่ดีที่มามูลนิธิ สม่่าเสมอ ทุกอย่างเป็นเราอยู่ตลอดเวลา

ส. เพราะฉะนั้น ประโยชน์คือ หลังจากที่ได้ฟังแล้ว เดี่ยวนี้รู้ว่าเป็นเราตลอดเวลา

ถ. ฉะนั้น ประโยชน์จากการที่อาจารย์สนทนากับพี่วีระ คือ ความจริงที่ จะต้องเกิดขึ้น

ส. ถูกต้องค่ะ จนกว่าจะรู้จริงอย่างนั้น

ถ. เมื่อความเป็นเรายังเป็นเรา เราก็เข้าใจว่า เป็นความจริงที่เกิดขึ้นเพราะปัญญาน้อยอยู่ จะไม่เป็นเราเมื่อไหร่ แต่ก็ยังเป็นเราอยู่ ก็ไม่ต้องเดือดร้อน แต่จริง ๆ ไม่ต้องเดือดร้อน ก็ไม่มีใครไปบังคับไม่ให้เดือดร้อนได้

ส. จนกว่าทุกอย่างที่มีจริง ๆ เป็นธรรม

ถ. ถ้าเข้าใจแบบนี้แล้ว สภาพความท้อแท้ก็ไม่น่าทำให้เดือดร้อนมาก

ส. ควรจะเบิกบาน ไม่ต้องห่วงใยในความเป็นเราอีกต่อไป เพราะทุกอย่างต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เดือดร้อนเกิด และยังเดือดร้อนต่ออีก หรือว่าเดือดร้อน

เกิด และรู้ว่าขณะนั้นก็เป็นสิ่งที่มีจริงซึ่งเกิดขึ้นเท่านั้นเอง ไม่ใช่ของใคร และก็หมดไปแล้วด้วย

ถ. นี่คือ ความปกติธรรมดาของปุถุชนที่มาศึกษาพระธรรม ซึ่งปัญญาก็ยังไม่เจริญ ก็ยังต้องเจอกันแบบนี้

ส. แต่ถ้าปัญญาเจริญ ปัญญาก็ไม่ใช่รู้อย่างอื่น รู้ความเป็นจริงตามปกติ ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่รู้

ถ. ปัญญาจะรู้ขณะที่มีสติหรือหลงลืมสติ ถ้าก่อนหน้านี้ จะเกิดความหวังว่าเราจะรู้ตอนที่หลงลืมสติ แต่ขณะนี้ความรู้เท่าที่ฟังว่า ไม่ทราบปัญญาขั้นไหนที่เราจะรู้ได้ว่า ขณะนี้มีสติหรือหลงลืมสติ ปวดยการที่จะไปคิดถึงตรงจุดนั้น

ส. แล้วพูดคำที่ไม่รู้จักหรือไม่

ถ. พูดคำที่ไม่รู้จัก ใช่ค่ะ แม้กระทั่งคำว่า ศรัทธา ชอบพูดกันมาก แต่ก็ไม่ได้เข้าใจจริง ๆ ว่า ศรัทธาที่จริงคืออะไร

ส. เพราะว่าพอได้ยินคำอะไร เราก็คิดเอง แต่ว่าทุกคำจะคิดเองไม่ได้ ต้องมีความเข้าใจสภาพธรรมซึ่งเดี๋ยวนี้ก็มีไม่ปรากฏ ขณะที่ฟังธรรมเข้าใจหรือไม่คะ

ถ. ขณะที่ฟังธรรม ก็มีเข้าใจบ้าง ไม่เข้าใจบ้าง

ส. ขณะนั้นศรัทธามีก็ไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ทุกคำที่เราพูด เราพูดถึงสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ แต่ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นถูกปกปิดด้วยความไม่รู้ เพราะฉะนั้น จึงทรงแสดงความจริงของสภาพธรรมโดยละเอียดอย่างยิ่ง ไม่ว่าสภาพธรรมซึ่งเป็นธาตุรู้ หรือสิ่งซึ่งไม่ใช่สภาพรู้ ทุกสิ่งทุกอย่างทรงแสดงไว้ด้วยประการทั้งปวง สมควรอย่างยิ่งที่ผู้เห็นประโยชน์จะฟัง เพราะจะทำให้เกิดสิ่งที่ไม่เคยเกิดในสังสารวัฏ คือ ความเข้าใจขึ้น ๆ ตามลำดับ จนกระทั่งรู้ความจริง ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดง

ถ. ถ้าอย่างนั้น สภาพที่เกิดขึ้นจริงก็คือ สภาพที่ไม่ศึกษา หรือผู้ที่ศึกษาแล้ว ก็ยังคงคิดว่าเรามีจริง ยังเป็นเรา

ส. จนกว่าจะรู้ว่าเป็นธรรม ไม่ใช่เรา เป็นแต่ละหนึ่งซึ่งมีจริง ๆ เห็นมีจริง เมื่อวานนี้เห็น เห็นเมื่อวานนี้อยู่ไหน

ถ. ไม่มีแล้วค่ะ

ส. แล้วเห็นวันนี้ พຼงนี้มีหรือไม

ถ. ไม่มีค่ะ

ส. เพราะฉะนั้น เห็นเมื่อสักครู่นี้ กับเห็นเดี๋ยวนี้ก็ต่างกันแล้ว ค่อย ๆ รู้ความจริงละเอียดขึ้นว่า ทุกคำไม่ใช่เรา และไม่มีเรา แต่เป็นสิ่งที่จริง เพราะเกิดปรากฏว่ามีแล้วก็ดับไป คำพูดสั้น ๆ เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏว่ามี เกิดขึ้นปรากฏว่ามี สิ่งนั้นเกิดขึ้นแล้วดับไป แล้วจะมีหรือคะ ดับไปแล้ว

ถ. ดับไปแล้ว ก็ไม่มี

ส. ไม่เหลือเลย อย่างนี้ ทุกอย่างที่กำลังเป็น เห็นปรากฏว่ามีใช่หรือไม่ กำลังเห็น เพราะเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ตอนเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปไม่ได้ปรากฏ แต่ความจริงหรือเปล่า เพราะฉะนั้น สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่ปรากฏ สิ่งที่ถูกปกปิดไว้ก็คือว่า สิ่งนั้นเกิดแล้วก็ดับไป แต่เกิดดับสืบทอดจนเหมือนไม่มีอะไรดับเลย ตั้งแต่เกิดจนถึงเดี๋ยวนี้ จนกว่าความเข้าใจจะค่อย ๆ เข้าใจขึ้น มีปัญญาต่างกัน ๓ ระดับ

ขั้นฟัง จากไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อนเลย ก็ได้ยิน ได้ฟัง ได้ไตร่ตรอง ได้รู้ว่าเดี๋ยวนี้เห็นเกิดดับ จริงหรือไม่ ไม่ใช่เขาต้องมาบอกว่าต้องเชื่อ แต่คำที่กล่าวว่าเห็นเกิดแล้วเห็นดับ จริงหรือไม่ เพราะฉะนั้น ก็เป็นความรู้จากการไตร่ตรองของแต่ละคนที่ได้ฟัง และก็เป็นความถูกต้อง เข้าใจอย่างนี้แล้วก็หมดไป เห็นเป็นเราเห็นอีกแล้ว เพราะฉะนั้น กว่าจะละความติดข้องซึ่งหลงติดข้องมานานแสนนานว่าเป็นเรา หรือว่าเป็นของเรา หรือว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็ต่อเมื่อปัญญาค่อย ๆ เข้าใจขึ้น นีระดับขั้นการฟัง ยังไม่ถึงปฏิบัติ ซึ่งคนไทยใช้คำว่า “ปฏิบัติ” เป็นแต่เพียงขั้นฟังที่มั่นคงว่า เห็นเดี๋ยวนี้เกิด เห็นเดี๋ยวนี้ดับ เพราะฉะนั้น ปัญญาอะไร ไม่ใช่ไปรู้ที่ไหนเลย ไม่ว่าขณะไหน ตรงไหน ก็มีสภาพธรรมที่ปรากฏแต่ไม่รู้เลยจนกว่าความเข้าใจจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น

ถ. สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหนาแน่นอีกแบบหนึ่ง คือ ถึงแม้ว่าจะฟังคำเตือนของท่านอาจารย์ว่าฟังพระธรรมเพื่อความเข้าใจ เพื่อเข้าใจสิ่งที่มีจริง เพื่อเข้าใจว่าองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านทรงตรัสรู้อะไร และบอกปฤชชนชาวโลกทั้งหลายไว้ว่าอย่างไร แต่ในระหว่างฟังไป ความเป็นจริงที่เกิดขึ้น คือ เราชักตัวเอง กลัวว่าจะฟังธรรมน้อยไป กลัวว่าชาติหน้าจะไม่ได้ฟังธรรมอีก กลัวว่าฟังแล้วจะไม่เข้าใจขึ้น ฟังมา ๒๐ - ๓๐ ปี ก็ยังไม่เข้าใจเลย

สุ. เพราะฉะนั้น ถูกปิดไว้แน่นหนายิ่งขึ้นด้วยความเป็นเรา เราทั้งนั้นที่ฟัง เห็นหรือไม่คะ ไม่ได้รู้ว่าไม่ใช่เรา ก่อนนี้เป็นเราทั้งหมด แต่พอฟังแล้ว เข้าใจเลยว่าแต่ละหนึ่งเป็นสิ่งที่เพียงเกิดมีจริง ๆ แล้วก็ดับไป

ถ. ฉะนั้น การที่ท่านอาจารย์คอยเตือน และก็สนทนาเป็นร้อยเที่ยวแล้วว่า ไม่ใช่ฟังพระธรรมเพื่อที่จะไม่เดือดร้อนเรื่องลูก ไม่เดือดร้อนเรื่องงาน กิจการบริษัท หรืออะไรต่าง ๆ ไม่ได้เข้าไปในความเข้าใจจริง ๆ เลย เพราะว่าเป็นปฏิกิริยาของอวิชชาที่ยังหนาแน่นอยู่

สุ. ถูกต้องค่ะ นี่คือการเข้าใจที่ถูกต้อง ไม่กังวลแล้วใช่ไหมคะ

ถ. ดีขึ้นค่ะ

สุ. และต้องเกิดอีกแน่ ๆ ต้องกังวลอีก เพราะว่าเป็นธรรม บังคับบัญชาไม่ได้ ไม่มีใครเป็นเจ้าของ มีปัจจัยจึงเกิดขึ้น ถ้าไม่มีเหตุปัจจัยที่จะให้เกิด ก็เกิดไม่ได้

ถ. นี่คือการที่ท่านอาจารย์เตือนตลอดเวลาว่า หวัง ฟังธรรมแล้วหวัง หวังตลอดเวลา นี่คือการที่ศึกษาเราไม่ได้มีความเข้าใจจริง ๆ ว่า ศึกษาแต่ละคำ และศึกษาเพื่อความเข้าใจ และทุก ๆ อย่างที่เกิดขึ้นก็เป็นไปตามเหตุปัจจัย จะเกิดอย่างไรกับใคร ก็เพราะเหตุปัจจัยที่ทำมาแล้วทั้งนั้น

สุ. ค่อย ๆ รู้ตรงขึ้น ถูกต้องขึ้น จนกระทั่งรู้อย่างนี้ขึ้นคิด ขึ้นได้ตรง แต่ก็เป็นเรื่องของธรรมที่มีจริง ๆ ทั้งหมด จนกว่าสภาพธรรมจะปรากฏอย่างที่ฟัง

ถ. ที่ท่านอาจารย์ถามผู้ร่วมสนทนาว่า ก่อนเห็น กับเมื่อเห็นอย่างไหนดีกว่ากัน ขณะฟังพอเข้าใจคำตอบว่าก่อนเห็น คือ ไม่มีเห็นดีกว่า อยากได้เลยคะอาจารย์ อาจจะฟังผิดพลาด รบกวนอาจารย์อธิบายความที่ถูกต้อง

ส. คงต้องกลับไปฟังอีกครั้งให้ละเอียด ก่อนเห็น มีเห็นหรือไม่คะ

ถ. ไม่มีเห็น

ส. มีเห็นให้รู้ว่าเห็นมี กำลังเห็น แล้วเห็นก็ดับไป คิดดูว่าประโยชน์อยู่ที่ไหน ในการที่มีสภาพธรรมที่เกิดดับ ยับยั้งไม่ได้ เกิดจริง ๆ มีจริง ๆ แต่ว่าดับหมดไปจริง ๆ แล้วประโยชน์อะไรที่จะมี เหมือนเดิมเลยใช่ไหม เหมือนกับตอนที่ยังไม่ได้เกิด แค่เกิดมา ให้รู้ว่ามีแล้วดับไปเลย แต่ว่าทำให้มีความติดข้องในสิ่งที่เพียงปรากฏว่ามี เพราะฉะนั้น จะรู้ความจริงว่า ติดข้องในสิ่งที่ไม่มีและไม่เหลืออยู่ตลอดเวลา

ถ. เพราะไม่รู้ก็ทั้งจำ ทั้งติดข้องไว้ตลอดเวลา

ส. พุดเท่าใด ทรงแสดงเท่าใด ๔๕ พรรษา ก็อยู่ที่ผู้ฟังจะได้ตรอง จะค่อย ๆ เข้าใจขึ้น และมั่นคง สิ่งที่มีเดี๋ยวนี้ เพียงชั่วขณะที่ปรากฏ ชั่วคราวแสนสั้น จากไม่มี แล้วก็ดับ แล้วก็หายไป เพราะฉะนั้น ตอนที่ไม่มีก็เหมือนกับตอนที่ยังไม่ได้เกิดมีขึ้น แล้วประโยชน์อะไรที่จะเกิดขึ้นและเป็นอย่างนี้ ตลอดทุกชาติ ทุกขณะในสังสารวัฏ ไม่ใช่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียว นานแสนนานมาแล้ว และชาติหน้าต่อไปก็ยังอีก เพราะเหตุว่าใครจะบังคับไม่ให้อะไรเกิดได้ในเมื่อมีเหตุปัจจัย ก็กำลังเกิดอยู่เนี่ย บังคับไม่ได้เลยสักอย่างเดียว แม้แต่ความคิดซึ่งหลากหลายมากก็เป็นสิ่งที่มีปัจจัยเกิดขึ้น หลากหลาย ไม่เกิดดีกว่าหรือไม่ ไม่เกิดก็ไม่มี มีทำไม มีแล้วก็ดับไป ไม่เหลือ

ถ. ท่านอาจารย์เหมือนตั้งคำถามว่า เราเห็น คือ ธรรมที่เกิดดับให้เราเห็น ให้เราได้ประจักษ์อยู่ทุกขณะจิตนี้ ได้ประโยชน์อะไร

กระผมมองว่า ถ้าเราไม่เห็นธรรมที่เกิดดับอยู่ทุกขณะจิตอย่างรวดเร็วทุกนาโนวินาทีนี้ เราก็จะหลงไปอยู่กับสมมติบัญญัติ นิमितอนุพยัญชนะ แต่ก็ยากที่จะปรากฏ การเกิดดับให้ได้เห็น ให้ได้ประจักษ์

เมื่อเรามองไม่เห็นตัวกรรม ไม่รู้จักตัวกรรม เราก็จะเห็นเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นสารพัดสรรพสิ่ง ยากที่จะเห็นคนเปลี่ยนแปลงเกิดดับ จริงอยู่ คน สัตว์ก็ต้องเกิด ต้องดับ แต่เราว่าจะเห็น ยากมาก ซึ่งจะเห็นการดับแบบนี้ของคน ของสัตว์ที่ต้องรอให้เขาตายเสียก่อนนั้น แทบจะไม่มีกำลังไปเปิดสัจจะความจริงของกรรมให้ได้เห็นเลย รวมทั้งสรรพสิ่งอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ ภูเขา อาคาร บ้านเรือน ถนนหนทาง เราไม่มีโอกาสจะเห็นการเกิดดับของสิ่งเหล่านั้น ให้ประจักษ์ถึงสัจจะความจริงของกรรม ซึ่งเราก็จะต้องยึดติดอยู่กับความลวงว่า มันเที่ยง มันคงที่ แล้วเราก็ยากที่จะยอมรับความจริงว่า ธรรมไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัวเรา อย่าว่าแต่สิ่งภายนอก แม้แต่ร่างกายและจิตใจก็ยังลวงเราตลอดเวลาว่า คงที่ ยังไม่เปลี่ยน ยังไม่ดับ อีกนาน แล้วเราก็ยึดติดว่าเป็นเรา เป็นของเรา

ความทุกข์ทั้งมวลเกิดจากความไม่รู้ และรู้ผิดไปตามความลวงของสมมติบัญญัติทั้งหลายเหล่านั้น แย่งชิงลาภ ยศ สรรเสริญ ความสุข ซึ่งเป็นต้นเหตุของความทุกข์ แต่เมื่อใดที่ได้เห็นจริงอย่างที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงให้ได้เห็นว่าของจริง คือเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส กระทบกายสัมผัส ความคิดนึก แต่ละขณะ แต่ละขณะที่เกิดแล้วก็ดับไปอย่างรวดเร็ว ที่เห็นก็ไม่เห็นเสียแล้ว เร็วมากเสียจนไม่อาจจะถูกลงอีกต่อไปว่า จะยังคงเห็นอยู่ตลอดไป ที่ได้ยินก็ไม่ได้ยินเสียแล้ว แล้วการที่เราได้ฟังแล้วได้รู้ตามความจริงอย่างนี้ จะค่อย ๆ ถอนความหลงผิดยึดติดอยู่ในสิ่งลวงต่าง ๆ ให้ค่อย ๆ ลดน้อยถอยลง และความจริงของสรรพสิ่งทั้งหลายจะเริ่มปรากฏ อนิจจังก็จะปรากฏว่าจริงแท้ และอนิจจังก็คือสภาวะทุกข์ เราก็จะได้เห็นทุกข์สัจจะ สัจจะแรกในอริยสัจทั้ง ๔ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงเผยแผ่ตลอด ๔๕ พรรษา เมื่อเห็นทุกข์ เมื่อเห็นการเกิดดับว่าเป็นทุกข์ ก็จะเริ่มถอนตัวออกจากความหลงผิดว่าเป็นเรา เป็นของเรา เพราะเป็นเราไม่ได้ ดับสลายไปแล้วอย่างหาร่องรอยไม่ได้ทุกขณะ ไม่ว่าสิ่งใดที่เป็นของจริงเป็นธรรม และต้นเหตุแห่งความทุกข์ไม่ว่าจะเป็นทุกข์กาย ทุกข์ใจ ผิดหวัง สูญเสียทั้งหลาย ล้วนแต่เกิดจากความยึดติด ความติดข้องต้องการ คือ ตัณหาราคะ คือ โลกเจตสิก ที่เป็นผลมาจากความไม่รู้และรู้ผิด และเมื่อได้เห็นสัจจะข้อที่ ๒

ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ทั้งหลาย ก็จะไม่ค่อย ๆ เห็นความละวางจางคลายลงไปแห่งทุกข์ตามลำดับของปัญญา ความรู้ที่เกิดขึ้นจากความประจักษ์ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของธรรมทั้งหลายอยู่ตลอดเวลา ณ ที่นี้ ณ ขณะนี้ ความทุกข์ก็จะค่อย ๆ เบาบางลงไปจากระบบจิตของผู้ที่เห็นสังขารนั้น เพราะความจางคลายลงของตัณหา ราคะ โลภเจตสิก สังขะข้อที่ ๓ คือ นิโรธสังขะก็จะปรากฏ ยืนยันให้เห็นจริงว่า ทุกข์นั้นดับได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าคงจะไม่เกิดไม่ดับ รูป เวทนา สังขาร วิญญาณก็ยังคงเกิดดับฉับพลันทันใดเหมือนเดิม แต่ทุกข์ใจ โทมนัสจะไม่ปรากฏ ลดน้อยไปตามลำดับของนิโรธธรรม

ถามว่า ทำอย่างไรถึงจะเกิดกระบวนการย้อนคืนของการเกิดทุกข์ พระพุทธองค์ก็ทรงพระมหากรุณาให้แนวทางดำเนินไว้อย่างที่ไม่มีในศาสนาใด คือ พระอริยมรรคมีองค์ ๘ เริ่มต้นด้วยสัมมาทิฐิ คือ ปัญญา คือ ญาณ ที่ได้เรียน ได้รู้ ได้ฟังสังขะความจริงเรื่องสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส กายสัมผัส และใจนึกคิดต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นอนิจจัง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของ ๆ เรา ไม่มีเราอยู่ในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น สิ่งทั้งหลายเหล่านั้นมิใช่เรา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร ไม่เป็นไปตามปรารถนาของใคร

ผมเข้าใจว่า นี่คือประโยชน์ที่ได้จากการฟังพระสังฆธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สะท้อนมาถึงพวกเราในวันนี้ได้โดยผ่านเสียงของท่านอาจารย์ ซึ่งพากเพียรทำภารกิจนี้ให้เป็นประโยชน์ พวกเราทุกคนที่มีโอกาสได้ฟัง ผมมั่นใจว่าสิ่งที่ท่านอาจารย์ย้ำเตือนให้เราได้เห็นธรรม ณ ที่นี้ ณ บัดนี้ นั่นคือมูลเหตุเป็นปัจจัยใหญ่ที่จะให้เกิดประโยชน์มหาศาลแก่ชีวิตของพวกเรา และถ้าเราได้ประสบว่าเป็นจริงเช่นนั้นจริง ๆ เกิดแก่ประสบการณ์ตรงของแต่ละคนแล้ว พวกเราก็จะไม่หวั่นไหว ท้อถอย หรือย่อท้อที่จะเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจอย่างนี้ออกไปเท่าที่อรรถวิสัยของแต่ละคนจะกระทำได้ พวกเราไม่มีพลังมากพอที่จะกระทำอย่างท่านอาจารย์ แต่ยังมีคนที่สืบต่อสืบทอดเสียงธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อจากท่านอาจารย์ ผ่านระบบการทำงาน

ของมูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา ผมเห็นอย่างนี้มาตั้งแต่วันแรกที่กระผมเดินเข้ามาในมูลนิธิ และก็ยังมั่นใจ มันคงอยู่จนถึงทุกวันนี้

ส. ก็เป็นความจริงว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา กราบไหว้บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยไม่เข้าใจพระธรรม ก็ไม่รู้ว่ากราบไหว้พระคุณใด แต่ว่าขณะใดก็ตามที่ได้มีความเข้าใจ ขณะนั้นรำลึกทันที ความเข้าใจนี้จะเกิดมีได้หรือไม่ถ้าไม่ได้ฟังคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น แต่ละคำทำให้คิดถึงพระคุณซึ่งเป็นพุทธานุสติ ไม่ใช่ท่องแล้วก็คิดว่าขณะนั้นระลึกถึงคุณ ถ้าไม่เข้าใจธรรมจะระลึกถึงคุณได้อย่างไร ก็ไม่มีคุณปรากฏ แต่เมื่อมีความเข้าใจธรรมยิ่งขึ้น พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ปรากฏแก่ผู้ที่ได้เข้าใจ

๔๕ พรรษาที่พระองค์ทรงแสดงธรรม มากยิ่งกว่าใคร ตั้งแต่เช้า สาย บ่าย ค่ำ ดึก ใครได้กระทำอย่างนี้บ้าง เป็นสิ่งซึ่งพระองค์ได้มุ่งมั่นด้วยพระบารมีที่จะกระทำกิจนี้เพื่อสัตว์โลก แม้ว่าเขาจะอยู่ไกลแสนไกลสักเท่าใด ทางเดินก็ลำบาก ที่อยู่ก็ไม่สะดวกสบาย แต่พระองค์ก็เสด็จไปโปรดบุคคลที่มีโอกาสจะได้ฟังสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์ที่สุดในสังสารวัฏ เพราะถ้าเขาไม่ได้ฟัง เมื่อใดเขาจะได้ฟัง เหมือนเราทุกคน ถ้าไม่ได้ฟังคำของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาตินี้ ไม่รู้เมื่อใดจะมีโอกาสได้ฟัง คิดถึงคนที่จากไปทีไร ไม่เที่ยง เกิดแล้วก็ต้องตาย แต่ลืมนว่าตายแล้วไปไหน ตายแน่ เกิดก็แน่ แต่ว่าเกิดที่ไหนเมื่อตายแล้ว

เพราะฉะนั้น พระธรรมทั้งหมดที่ทรงแสดง ทรงแสดงความจริงทุกขณะ ไม่ว่าจะเกิดหรือตาย หรือว่าระหว่างที่เกิดแล้วยังไม่ตาย ความจริงเป็นอย่างไรก็ทรงแสดงซึ่งบุคคลอื่นไม่สามารถรู้ได้เลยทั้งสิ้น เช่นเดี๋ยวนี้อะไรที่มีจริง เป็นอนัตตา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นแต่ละหนึ่งซึ่งมีจริง ๆ ทำไมพูดซ้ำแล้ว ซ้ำอีก ถึงจะพูดซ้ำอย่างไรปัญญาที่ยังไม่ได้อบรมพอ ก็ยังไม่สามารถเข้าใจสภาพธรรมเพียงหนึ่งที่กำลังปรากฏ คิดดูว่าเพียงหนึ่งยากหรือไม่ เดี๋ยวนี้อย่างไร เห็น ได้ยิน แล้วก็คิด และมีสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหูก็มีเสียงปรากฏ ทางกายก็มีอ่อนหรือแข็งที่กำลังปรากฏ ซึ่ง

ขณะนั้นถ้าเราไม่ได้ยิน ไม่ได้ฟังความจริงของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เลย จะรู้ได้อย่างไรว่า สิ่งนั้นปรากฏเพียงชั่วขณะที่แสนสั้นแล้วก็ดับไป ไม่กลับมาอีกเลย

ทุกสิ่งในชีวิต แม้ในพระชาติทุกพระชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งเป็น พระโพธิสัตว์ ก็ไม่ได้กลับมาเลย แต่ละพระชาติ บางพระชาติก็เป็นคนยากจนเข็ญใจ บางพระชาติก็เป็นกษัตริย์มหาศาล บางพระชาติก็เป็นมหาอำมาตย์ บางพระชาติก็ เป็นปุโรหิต ไม่กลับมาอีกเลย เพราะฉะนั้น ขณะนี้ไม่มีขณะใดที่สามารถจะกลับมาได้ เลย เพราะฉะนั้น การฟังพระธรรมก็เพื่อให้เข้าใจตามความเป็นจริงว่าไม่มีเรา ไม่มีอะไรที่ยั่งยืน มีแต่สิ่งที่มีปัจจัยเกิดขึ้นแล้วดับไป จนกว่าจะรู้ว่าขณะนี้เป็นอย่างไร เมื่อ นั้นก็จะเห็นความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยการประจักษ์แจ้งธรรมที่พระองค์ตรัสไว้ ซึ่งไม่มีใครสามารถที่จะกล่าวคำตามที่พระองค์ได้ตรัสแล้ว นอกจากผู้ที่ได้ฟังและมีความเข้าใจ

เป็นประโยชน์หรือไม่ แต่ละขณะ แต่ละคำ แต่ละนาที่ ไม่ได้ผ่านไปด้วยความ ไม่รู้ไม่เข้าใจเหมือนเดิม แต่ว่าแต่ละคำเล็กซึ่งมาก ค่อย ๆ มั่นคง เดียวนี้เป็นสิ่งที่มีจริง ซึ่งเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป แค่นี้ ถ้าระลึกได้บ่อย ๆ ฟังบ่อย ๆ คิดบ่อย ๆ เข้าใจบ่อย ๆ ค่อย ๆ มั่นคงขึ้น สภาพธรรมก็จะปรากฏตรงตามที่ได้ฟัง ซึ่งเป็นอริยสัจธรรมทั้ง ๔ แต่ต้องตามลำดับ

ขณะนี้มีจริงหรือไม่ เป็นจริงหรือไม่ แค่นี้ รู้แค่นี้ หรือว่ารู้มากกว่านี้ แต่ละหนึ่ง แต่ละหนึ่ง ที่ทรงแสดงเพื่อละความยึดถือว่าเป็นของเรา เพราะความจริงคือไม่ใช่เรา เป็นแต่เพียงสิ่งที่เกิดแล้วก็ดับ แค่ว่า เป็นแต่เพียงสิ่งที่เกิดแล้วก็ดับ จนกว่าจะ มั่นคงเป็นสัจจญาณ ก่อนที่จะถึงกิจญาณซึ่งเป็นปฏิบัติ เพราะว่าขณะนี้เป็นขั้นฟัง บริยติจะนำไปสู่ปฏิบัติ การถึงด้วยสติและปัญญาที่สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ โดย ความเป็นอนัตตา

เพราะฉะนั้น จะละเลยคำว่า “อนัตตา” ไม่ได้เลย เพราะว่าจุดประสงค์ของการ ฟังทั้งหมดเพื่อเข้าใจให้ถูกต้องว่าไม่ใช่เรา ไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เที่ยง มีจริง ไม่ใช่ไม่มี

แต่ต้องเกิดจึงจะมี เกิดแล้วก็ดับไปด้วย โดยที่ไม่มีใครรู้การเกิดดับจนกว่าปัญญาจะค่อย ๆ ละความไม่รู้ ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น สภาพธรรมที่กำลังเป็นอย่างนี้จึงปรากฏได้

ถ. กราบแทบเท้าบูชาพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงยิ่ง เหตุที่หนูต้องกล่าวคำนี้ เพราะว่าชาตินี้ที่ได้เกิดมา ไม่มีใครสามารถบอกหนูได้ว่าชาติที่แล้วหนูเกิดเป็นอะไร แล้วเหตุใดหนูจึงมีโอกาสได้ฟังคำจริงของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งขณะนี้ชาตินี้ท่านไม่ได้ปรากฏพระองค์ให้หนูได้เห็น แต่หนูยังมีโอกาสได้ฟังคำของพระพุทธองค์ ฟังแล้ว ฟังอีก จากเสียงท่านอาจารย์ทุกเช้าทุกค่ำ ไม่มีวันใดที่หนูไม่ได้ยิน เพราะฉะนั้น หนูจึงต้องกล่าวคำนี้ทุกครั้งที่หนูได้เจอท่านอาจารย์ หรือแม้ไม่ได้เจอท่านอาจารย์ ท่านอาจารย์จะทราบหรือไม่หนูก็ไม่กังวล แต่ใจหนูระลึกถึงพระคุณท่านอาจารย์ทุกครั้งเมื่อยามตื่น และก่อนจะหลับไป

การฟังพระธรรมของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านอาจารย์เตือนเสมอว่า ต้องฟังด้วยความเคารพและอดทน สิ่งสำคัญ คือ ต้องไม่ประมาท ไม่ประมาทคำนี้ หนูคิดว่าหนูได้รับความเข้าใจจากท่านอาจารย์ว่า ไม่ประมาทว่าเรารู้แล้ว และคำว่า เบิกบาน ของท่านอาจารย์ เมื่อได้ฟังคำของท่านอาจารย์บ่อย ๆ จึงเข้าใจว่าเบิกบาน เมื่อรู้ว่าเรายังไม่รู้อีกมาก จะทำให้เราไม่ประมาทที่จะคิดว่าเรารู้แล้ว และก็เพียงแค่ว่าตาม ท่องได้ แม้แต่คำว่า ตามเหตุตามปัจจัย ไม่ทราบจริง ๆ ว่า แม้ขณะนี้ก็มีทั้งเหตุและปัจจัย แม้กระทั่งวันนี้ มีเหตุและปัจจัยให้เราได้พบ และได้ยินเสียงท่านอาจารย์ในสถานที่ที่อาจจะไม่มีใครคิดถึงว่าสถานที่แห่งนี้ก็สามารถได้ยินคำจริงภายใต้ชุดที่เราพยายามคัดสรรมาอย่างสวยงาม ไม่จำเป็นต้องเป็นชุดสีเดียวกัน หรือไม่จำเป็นต้องเป็นสถานที่ที่ไปเดินย่างไปย่างมา เราก็เดินกันอย่างสบาย ๆ แต่เราก็ได้ยินเสียงท่านอาจารย์ที่พูดถึงความจริงของสิ่งที่มีจริง จึงเป็นความสบายอย่างยิ่ง และความเข้าใจทำให้เรามีแต่คำนี้ คือ กราบแทบเท้าบูชาพระคุณท่านอาจารย์ ตลอดไปที่ยังมีเสียงที่สามารถพูดได้ มีใจที่กำลังทำหน้าที่ทุกขณะที่ระลึกได้

วันนี้หนูดีใจอย่างยิ่งที่ทราบว่า มีผู้มาใหม่หลายท่านขอเข้ามาฟัง ก็หนีไม่พ้นความมีเหตุที่เขาจะได้ยินได้ฟัง และก็ดีใจที่มีลูกหลายคนที่คุณพ่อคุณแม่มาทั้ง ๆ ที่

ไม่ได้เตรียมสำรองที่นั่ง ก็มีเหตุปัจจัยอีกที่ยังพอมีสี่ว่างสำหรับเขา และได้ยินเสียงที่บอกว่าธรรมคืออะไรและเป็นสิ่งที่มีจริง

แม้ขณะนี้ ความเป็นอนัตตาก็ปรากฏตลอดเวลาในชีวิตปกติ เมื่อเข้าหนุมมาถึงก็มีพี่หลายท่านชวนไปนั่งที่ ๆ เหมาะสม แล้วก็มีเหตุปัจจัยให้ต้องย้ายที่นั่งที่เหมาะสมยิ่งขึ้นไปอีก เดินไปเดินมาก็มีเหตุปัจจัยให้กลับไปที่โต๊ะเดิม แต่ก็มีผู้บอกว่าโต๊ะนี้ต้องสำหรับผู้สำรองไว้เพื่อความเหมาะสมอีก ก็มีเหตุปัจจัยต้องให้ไปอีกโต๊ะหนึ่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะไม่เข้าใจเลยถ้าเป็นสมัยที่ยังไม่ได้ฟังเสียงท่านอาจารย์ และก็ไม่ได้ฟังครั้งเดียว ต้องฟังแล้ว ฟังอีก นี่คือการไม่ประมาทที่ท่านอาจารย์เตือนเสมอ เหตุนี้ถึงต้องกล่าวทุกวัน ๆ ที่จะกราบแทบเท้าบูชาพระคุณท่านอาจารย์

หลายคนอาจจะเห็นข้อความนี้ ก็แล้วแต่จะคิดว่าจะคิดอย่างไร เพราะเราไม่สามารถจัดการความคิดของใครได้ แต่ความคิดหนึ่งที่เกิดขึ้นตอนที่เผยแพร่ข้อความนี้ออกไปทุกเช้า ก็เป็นความคิดหนึ่งที่ระลึกถึงท่านอาจารย์ตลอดเวลา และก็สะสมแล้ว หนูไม่บังอาจที่จะขอในสิ่งที่ไปล่วงเกินเหตุและปัจจัย แต่หนูก็เชื่อว่าเหตุที่ดี ย่อมเป็นผลที่ดีเสมอ ต้องมีเหตุมาก่อนที่ชาตินี้ทำให้หนูได้พบท่านอาจารย์ เพราะฉะนั้น ชาติต่อ ๆ ไปก็ต้องเป็นไปตามเหตุ

วันนี้จะขาดไม่ได้ที่จะต้องขอกราบอนุโมทนากับกลุ่มวรรณาริเฉลิมและสหายธรรมที่ได้จัดให้มีกิจกรรมเช่นนี้ ไม่ว่าจะกี่ครั้ง ตลอดการเดินทางของการจัดกิจกรรมเช่นนี้ ก็จะต้องขออนุโมทนาในกุศลจิตเช่นนี้เสมอ ๆ และงานวันนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ แต่ที่เกิดขึ้นได้เพราะว่าเมตตากรุณาของท่านอาจารย์ ขอกราบแทบเท้าบูชาท่านอาจารย์อีกครั้ง

สุ. ขออนุโมทนากุศลจิตในการเข้าใจพระธรรม และเห็นคุณค่าของพระธรรม เพราะเหตุว่าเป็นสิ่งที่ยากแสนยากที่ใครจะมีโอกาสได้ฟังในแต่ละชาติบ่อย ๆ เพราะว่าการฟังธรรมคงจะอุปมาเหมือนกับเต่าตาบอดที่อยู่ในมหาสมุทร มีบ่วงที่รออยู่ และลมก็พัดบ่วงนั้นไปตามทิศต่าง ๆ บางทีลมตะวันตกก็พัดไปทางทิศตะวันตก ลมตะวันตกก็พัดไปทางทิศตะวันออก ทิศเหนือ ทิศใต้ และเต่าตาบอดโอกาสที่จะได้สอดคอคล้องบ่วงนั้น เป็นโอกาสที่หายากอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น เป็นโอกาสที่ทุกคนร่วมใจกัน

ที่จะศึกษาธรรมให้เข้าใจ เป็นประโยชน์ทั้งตนเอง และบุคคลอื่นด้วย ที่จะดำรง
พระศาสนาไว้ด้วย เพราะเหตุว่าแต่ละขณะอย่าได้ล่องลอยไป นี่เป็นคำในพระไตรปิฎก
ที่ทำให้เป็นผู้ที่ไม่ประมาท

อีกอย่างหนึ่ง ถ้าคิดถึงธรรมลึก ๆ คุณศิริพรรณเบิกบานที่รู้ว่าตนเองไม่เข้าใจ
ธรรม ใครจะเป็นอย่างนี้บ้าง เพราะเหตุว่ามีความเป็นตัวตนที่กังวลเดือดร้อน เราไม่
เข้าใจธรรม เป็นเรา แต่ถ้ารู้ว่าไม่เข้าใจธรรม ยังมีธรรมอีกมากที่จะต้องฟัง ที่จะต้อง
เข้าใจ การเข้าใจถูกทำให้เบิกบานในการที่จะไม่เป็นผู้ประมาทที่รู้ว่าจะต้องศึกษาด้วย
ความรอบคอบ ด้วยความเคารพ ทำให้เข้าใจขึ้น

เพราะฉะนั้น ขณะที่ไม่รู้แล้วเบิกบาน ต่างกับขณะที่ไม่รู้และกังวลเดือดร้อน ถ้า
ไม่รู้และกังวลเดือดร้อน ผู้นั้นก็คือเดือดร้อนด้วยความเป็นเราที่ไม่รู้ แต่ถ้ารู้แล้วเบิก
บาน คือ ความจริงต้องเป็นความจริง เมื่อยังไม่รู้ ก็ควรที่จะได้สะสมความรู้เพิ่มขึ้น นี่
เป็นประโยชน์ของความเบิกบานที่รู้ว่า ขณะใดเป็นกุศล ขณะนั้นไม่เดือดร้อน

ถ. เมื่อเข้าฟังคำอุปมาคำหนึ่ง เหมือนขณะนี้เราอยู่ใต้หลังคาซึ่งแสงส่องมาไม่
ถึง

ส. กิเลสเยอะหรือไม่คะ

ถ. กิเลสเยอะค่ะ

ส. และกว่าปัญญาจะเกิดที่เป็นแสงสว่างยากหรือไม่

ถ. ยากค่ะ ซึ่งก็สอดคล้องกับคำว่า เหมือนวิดน้ำออกจากเรือ

ส. กำลังอยู่กลางมหาสมุทร ในเรือกิเลสเยอะหรือไม่ กำลังจะจมอยู่ทุกขณะ
คือ การเข้าใจธรรมก็ไม่ใช่เพียงแต่เราไปคิดถึงคำอุปมา แต่ต้องคิดถึงความจริงเดี๋ยวนี้
จึงจะตรงกับคำอุปมา

ถ. ก็เข้าใจความจริงเดี๋ยวนี้ ก็เลยนึกถึงคำอุปมาที่ได้ฟัง จริง ๆ แล้วไม่มีเราที่
สามารถจะไปทำที่จะไปรู้ หรือจะไปดับอวิชชาได้ถ้าไม่มีปัญญา ทำให้เราเข้าใจในสิ่งที่
เกิดเองตามเหตุตามปัจจัย

ส. หนทางของความเข้าใจว่าเป็นอนัตตา เป็นหนทางที่จะนำไปสู่การประจักษ์แจ้งอริยสัจธรรม แต่ถ้าด้วยความเป็นตัวตน หมดหนทาง ไม่มีทางที่จะรู้ความจริงได้เลย

ถ. ขอล่าวคำอุปมาเหมือนเดิมว่า เราเหมือนอยู่ใต้หลังคา ซึ่งใต้หลังคานั้นมืด มองไม่เห็นว่สิ่งที่เกิดขึ้นคืออะไร ความจริงคืออะไร แต่เมื่อได้ฟังธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ค่อยมีแสงสว่างที่ส่องลงมาให้เห็นว่ข้างล่างมีสภาพธรรมที่เกิดเองตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งถึงแม้เราเห็นแล้วว่เกิดเองตามเหตุตามปัจจัย ก็ไม่สามารถจะไปทำ หรือจะไปบังคับว่ อันนี้ไม่เกิดนะ อันนี้ไม่เดือดร้อนนะ ไม่ให้โกรธนะ ก็ไม่ได้

ส. ก็เป็นการเข้าใจถูกทีละเล็กทีละน้อยเพิ่มขึ้น และค่อย ๆ มั่นคงขึ้นด้วย

ถ. เมื่อสักครู่ คุณกนกวรรณฝากถามเรื่องอวิชชาเปรียบเหมือนศีรษะ คงจะคล้าย ๆ กับทีสนทนาไปเมื่อสักครู่ว่า เราไม่สามารถทีจะดับอวิชชาได้ถ้ายังไม่มีแสงสว่างในปัญญาพอทีจะตัดศีรษะได้

ส. กำลังมีศีรษะกันทุกคน และศีรษะก็ทำให้อต้องเป็นไปในสังสารวัฏ เหมือนคนทียังไม่ตายก็ต้อมมีชีวิตอยู่ เมื่อมีเหตุปัจจัยก็ต้อมมีเหตุปัจจัยทำให้อสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นจนกว่าจะหมดเหตุปัจจัย ถ้าหมดเหตุปัจจัยแล้วก็เกิดไม่ได้ อย่างพระอรหันต์ทั้งหลายท่านไม่เกิดอีกเพราะหมดปัจจัยทีจะให้เกิด โดยตัดศีรษะคืออวิชชา เหมือนคนทีตายแล้วไปไหนก็ไม่ได้ เกิดอีกต่อไปก็ไม่ได้

ถ. การทีจะตัดศีรษะ หรือว่ดับอวิชชา การฟังธรรมเพื่อไม่ไ้เรา ความไม่ไ้เรานำไปสู่การดับอวิชชาอย่างไร

ส. เพราะฉะนั้น ฟังเพื่อเข้าใจ ไม่ไ้เพื่อเรา เพราะเข้าใจก็ไม้ไ้เรา ถ้าเข้าใจจริง ๆ ก็ไม่มีเรา

ถ. ดิฉันเป็นผู้ฟังผู้หนึ่ง ตั้งแต่เกิดมาก็ฟังแต่เสียงทีทำให้เราเข้าใจตามทีเราเข้าใจ ซึ่งทุก ๆ คนก็เช่นเดียวกัน เกิดมาต่างคนต่างชีวิต รวมถึงสัตว์ทุกอย่างทีมีชีวิต เขาก็ฟังเสียงของเขา ก็เข้าใจแบบของเขา อย่างดิฉันก็เคยฟังคำว่ “ธรรม” ก่อนทีจะฟังคำของพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า และก็เข้าใจตามทีเขาบอก ซึ่งจริง ๆ ก็ไม่ได้

อธิบายอะไร แต่ก็มีอาการกระทำ ตั้งแต่เกิดมาเขาก็ฟัง คนที่ได้ยินเสียงก็ต่างกัน เห็นก็ต่างกัน แต่ไม่เคยได้ฟังคำจริง ได้ฟังแต่คำของคนอื่นสอนว่าเป็นอย่างนี้ อย่างเช่นคำว่ากฐิน ก็สอนว่าต้องทำแบบนี้ เขารู้แบบนั้น ก็ทำแบบนั้น คือ เขารู้จัก แต่รู้จักผิด รู้จักตามแบบของเขา ในแบบที่เขาได้รู้ได้ยินมา ซึ่งเป็นสิ่งที่ผิด ต่อเมื่อมีบุญแล้วเท่านั้นจึงจะมีโอกาสได้ฟังคำจริง และได้สะสมที่จะค่อย ๆ เข้าใจถูกได้

ส. เพราะฉะนั้น พระธรรมเป็นสิ่งที่จะต้องศึกษาด้วยความเคารพจริง ๆ จึงสามารถที่จะเข้าใจได้ แม้แต่คำที่ว่า น่าแปลกที่ว่านับถือพระแต่ไม่นับถือพระธรรม ไม่ได้หมายความว่า เราไม่ให้นับถือพระ แต่สิ่งที่ควรจะนับถือเคารพสูงสุด คือ พระธรรม เพราะฉะนั้น พระคือผู้ที่ประเสริฐ มาจากคำว่า วร เป็นผู้ที่ประเสริฐ เพราะเข้าใจพระธรรม ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรม จึงเป็นผู้ที่ประเสริฐ เพราะฉะนั้น ถ้าใครไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมเพราะไม่นับถือพระธรรม ก็เป็นที่ที่คนอื่นจะกล่าวได้ว่า มีผู้คนที่นับถือพระแต่ไม่นับถือพระธรรม เพราะถ้านับถือพระธรรมแล้วต้องนับถือพระที่นับถือพระธรรม

ถ. พระคืออะไรก็ยังไม่ทราบ พระธรรมยิ่งยากใหญ่เลย แค่ว่า พระธรรม คืออะไรก็ยังไม่ทราบ อย่างที่ได้มีการคุยกันว่า คำว่าศาสนาแปลว่าอะไร ก็ยังไม่เข้าใจเลย ต้องเป็นแต่ละคำจริง ๆ และเริ่มต้นจากการศึกษา เริ่มฟังคำจริง แต่ก็ยังไม่มีความเข้าใจ ฟัง เป็นธรรมจริง ๆ เพราะว่าไม่มีบุญแต่ปางก่อน พวกที่มีบุญแล้ว ก็เป็นการเริ่มต้นของพวกที่มีบุญที่ได้เริ่ม ค่อย ๆ เข้าใจ และก็ฟัง และก็คุยกันในส่วนที่ให้สอดคล้องให้ถูกขึ้น และมีโอกาสได้เกื้อกูลใคร ก็ตามเหตุปัจจัยนะคะ

ส. เพราะฉะนั้น ชาวพุทธที่นับถือเคารพพระธรรม ก็นับถือเคารพพระที่เคารพนับถือพระธรรม

ถ. การสนทนาครั้งนี้ขอเป็นโอกาสที่จะได้ตอบคำถาม เนื่องจากตอนที่ไปอินเดียได้มีสหายธรรมหลาย ๆ ท่านเข้ามาสนทนากับผมว่า ดีจังเลยอายุเท่านี้มีความสนใจในการศึกษาธรรมและกัมมัฏฐาน ทำอย่างไรที่จะให้ลูกของท่านหรือว่าญาติที่ยังมี

อายุน้อยได้มาสนใจในการฟังธรรมแบบผมบ้าง ผมก็จะขอโอกาสในการตอบตามความคิดและความเห็นของผม

ในกรณีของผมเอง เป็นเหตุปัจจัยจริง ๆ เนื่องจากว่าเป็นเวลาเกือบ ๑ ปีที่แม่ของผมได้เปิดวิทยุและเจอการบรรยายธรรมของท่านอาจารย์ เปิดกรอกหูผมแทบจะทุกวัน จากที่ผมไม่เคยสนใจเลย วันแรกที่ผมได้ยินผม กำลังทานข้าวอยู่ แต่อาจารย์ได้บรรยายถึงช่วงหนึ่งที่ว่า วิญญานาหารเปรียบเสมือนหอก ๓๐๐ เล่มแทง ผมนี้ทานอาหารไม่ลงเลย บอกแม่ว่าปิดเถอะ แต่ด้วยความพยายามและความอดทนของแม่ของผมทำให้เกิดเหตุปัจจัยที่ทำให้ผมได้พิจารณาว่า สิ่งที่ฟังมาประมาณเกือบ ๑ ปี ทุกอย่างเป็นความจริงทั้งหมดเลย ไม่มีอะไรเลยที่เราสามารถโต้แย้ง ได้เถียงได้เลย เพราะความจริงนั้นไม่มีใครที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ก็ขออนอบน้อมและเคารพในความอดทนอย่างยิ่งของคุณแม่ของผม

อีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นความเห็นของผมเอง ถ้าเกิดตัวของท่านสหายธรรมเองมีความตั้งใจอย่างยิ่งในการที่จะศึกษาธรรมอย่างจริงจัง และสะสมความเข้าใจเพิ่มขึ้นอย่างจริงจัง ก็อาจจะเป็นเหตุเป็นปัจจัยหนึ่งด้วย เมื่อมีโอกาสได้สนทนากับลูกของท่าน ก็มีการถกเถียงและพิจารณาว่า คำพูดประมาณไหน เช่นไร ก็สอดแทรกเนื้อหาของธรรมอย่างแนบเนียน โดยพิจารณาลักษณะของลูกท่านเอง ซึ่งอาจจะเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งด้วยที่ทำให้ลูก หรือญาติของท่านได้มีโอกาสเข้ามาสนใจศึกษาธรรม

เพราะฉะนั้น การศึกษาธรรมของตัวท่านเอง ไม่ได้มีประโยชน์แค่ตัวท่านว่า รู้สึกสบายใจ รู้สึกอิ่มเอิบใจแล้ว จบแล้ว ถ้าศึกษาโดยมุ่งประโยชน์ที่จะเป็นโอกาสให้ลูกของท่าน หรือว่าญาติของท่านได้มีโอกาสเข้าใจในธรรมมากขึ้น ก็อาจจะเป็นการกำลังใจหนึ่งของท่านเองในการศึกษาธรรมด้วยความนอบน้อม และพิจารณาอย่างแยบคาย และศึกษาธรรมอย่างจริงจัง ไม่ใช่แต่ฟังไปเพื่อความสบาย ๆ อย่างเดียว ก็เป็นความคิดเห็นของผม ขออนุโมทนาทุกท่านนะครับที่ได้ให้โอกาสผมในการสนทนาครั้งนี้

สุ. แสดงถึงความสำคัญอย่างยิ่งที่ว่า โดยมากเราไปมุ่งที่เด็ก อยากจะให้เด็กเข้าใจธรรม อยากให้เด็กศึกษาธรรม แต่ลืมว่าผู้ใหญ่ต่างหากที่ควรจะได้เข้าใจธรรม

มีฉะนั้นแล้วเด็กจะศึกษาธรรมจากใคร ถ้าไม่ใช่จากผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้น เมื่อผู้ใหญ่ อย่างเช่นคุณแม่ของคุณชานนท์มีการฟังธรรม เห็นประโยชน์ของธรรม และพยายาม กรอกหู พยายามทุกทางที่จะให้ลูกได้เข้าใจธรรม ก็เป็นผลสำเร็จ เพราะฉะนั้น การอบรมเด็กในอนาคตข้างหน้า ก็คือ ต้องอยู่ที่ผู้ใหญ่ในวันนี้ด้วย ไม่ใช่ไปคิดถึงว่าเด็กในวันนี้จะเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า แต่ผู้ใหญ่ในวันนี้ที่ดี ก็จะทำให้เด็กในวันนี้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้าด้วย

เพราะฉะนั้น ธรรมสำหรับทุกคน ทุกวัยที่จะเป็นไปได้ ก็เป็นโอกาสดีสำหรับทุกท่านที่ได้มีโอกาสพบปะสมาชิกชมรมบ้านธัมมะ สมาชิกวรนาโรเฉลิม และสหายธรรม ที่จะได้มีโอกาสพบกัน และได้ฟังเรื่องราวของแต่ละท่านด้วย

